

תּוֹשַׁח
IJAR
SIVAN
רוֹשׁ חֹדֶשׁ

ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Jan Reich (foto Tomáš Rasil, 2000). K článku *Příběh fotografa* na straně 16.

CENTRUM ŽIDOVSKÝCH STUDIÍ

Na konci dubna byla oficiálně zahájena činnost Centra židovských studií na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Centrum vzniklo počátkem roku 2012 a soustřeďuje se na studium a zkoumání židovské tematiky v oblasti historie, literatury, filozofie, náboženství, jazyka, umění a kultury. Důraz je přitom kladen na specifika středoevropského regionu se zvláštním zřetelem ke kulturní paměti města Prahy. Centrum židovských studií vytváří prostor pro sjednocení výukových a badatelských aktivit na poli židovských studií, které Filozofická fakulta Univerzity Karlovy dlouhodobě iniciuje a podporuje. V rámci centra jsou otevřeny mj. tyto kurzy: Základní trendy v židovských studiích: středověk a raně moderní doba; Židovské motivy a antisemitismus v české literatuře 19. a 20. století; Holokaust ve filmu; Židovská Praha – architektura, výtvarné umění a hudba.

Centrum si klade za cíl navazovat a posilovat spolupráci s českými i zahraničními odborníky a institucemi na poli židovských studií a zároveň vytvářet tematickou poznatkovou základnu sloužící akademické i širší veřejnosti. Výsledky vědeckovýzkumné činnosti realizované v rámci centra jsou představeny prostřednictvím konferencí či workshopů a připravovaných publikací.

Zahraničním studentům nabízí Centrum židovských studií program Prague Jewish Studies, který probíhá jak během semestru, tak v rámci letní školy. Více informací naleznete na pejs.ff.cuni.cz. (K činnosti CŽS se na stránkách *Rech* ještě vrátíme.) *mz*

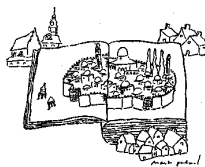
TEREZÍNSKÁ TRYZNA 2012

Dne 20. května se na Národním hřbitově před Malou pevností Terezín koná vzpomínková akce k uctění obětí nacistické perzekuce, tradiční terezínská tryzna. Pod záštitou ministryně kultury ČR ji pořádají Ústřední výbor Českého svazu bojovníků za svobodu a Památník Terezín, spolupředádateli jsou Krajský úřad Ústeckého kraje, Město Terezín, FŽO v ČR a Terezínská iniciativa. Tryzna začíná v 10 hodin. Hlavní projev pronese Miroslava Němcová, předsedkyně Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, zazní křesťanská a židovská modlitba a sbor Židů z Verdiho opery *Nabucco*. Po dobu konání tryzny (asi do 12 hod.) je Malá pevnost pro veřejnost uzavřena. Po celý den se nevybírá vstupné v žádném objektu Památníku Terezín. *pt*

TŘEBÍČ NA PAMĚŤ DEPORTACÍ

V květnu si připomíná 70. výročí deportací místních Židů moravská Třebíč. Při této příležitosti se ve městě konají následující vzpomínkové akce:

AKTUALITY

Ve čtvrtek 17. května od 18.00 se koná přednáška Mgr. Táni Klementové s názvem *V předvečer tragédie. Příprava deportační fáze šoa* (Zadní synagoga). V pátek 18. května od 18.00 zazní dětská opera *Brundibár* (foyer divadla Pasáž), již zazpívá Dětský pěvecký sbor z Hudební akademie v Postupimi v německém jazyce s instrumentálním doprovodem. Prolog a text opery v češtině bude k dispozici v písemné formě. V sobotu 19. května začíná v 17.00 beseda s pamětníci šoa, paní Martou Kottovou (Zadní synagoga). Od 18.30 následuje projekce filmu *Hanin kufřík*.

V neděli 20. května začíná ve 14.00 pietní shromáždění u památníku před budovou gymnázia na Masarykově nám.; v 15.00 následuje vzpomínkové setkání v Zadní synagoze a vernisáž výstavy *Židé v boji a odboji* a v 17.30 koncert v Zadní synagoze. Bližší informace o programu získáte na adrese infosynagoga@mksrebic.cz nebo tel. č. 568 610 023. *dj*

METAMORFÓZY ŽIDOVSKÉHO ŽIVOTA

Moravské zemské muzeum pořádá v brněnském Paláci šlechticů ve spolupráci s Židovskou obcí Brno a brněnskou pobočkou Židovského muzea v Praze dvě neobyčejné výstavy. První z nich má název *V utrpení a boji – brněnští Židé v osudových momentech XX. století*, druhá je pod názvem *Jamim mikedem* (staré židovské pohlednice) věnována době dávno minulé: zahrnuje pohlednice, které dávají nahlédnout do židovského života let 1898–1939.

Výstava *V utrpení a boji*, kterou zahájil 14. března velvyslanec Státu Izrael v ČR Jaakov Levy, popisuje život brněnské židovské obce od počátku 20. století, předkládá krátké portréty židovských mecenášů, průmyslníků, politiků, umělců, vědců, architektů... Autentické exponáty informují o příčinách antisemitských nálad v české společnosti a o vzniku českého fašistického hnutí za první republiky, přes mnichovskou krizi, ztrátu pohraničních území až po obsazení zbytku

Čech a Moravy německými vojsky a počátků rasové perzekuce. Zvláštní expozice je věnována židovským dobrovolníkům bojujícím na všech frontách druhé světové války. V závěru výstavy jsou vzpomenu místa utrpení a smrti židovských občanů i jména 11 041 deportovaných z Brna a okolí, z nichž se konce války dožilo pouhých 1033.

Jamim mikedem – výstava více než 400 starých židovských pohlednic dává nahlédnout do světa středoevropských a východoevropských Židů před dramatickými zvraty 20. století (více viz *Rech* 2/2012). Návštěvníci vnímají s nostalgií obrázky z židovských ghatt, ulic a sídlišť v Haliči, Podkarpatské Rusi a dalších míst rakousko-uherské monarchie. Moravskému zemskému muzeu je poskytl předseda ŽOP František Bánya. *Jakim mikedem* potrvá do 6. května; výstava *V utrpení a boji* do 25. srpna 2012. *eb*

DNY PRAHY V IZRAELI

Na přelomu května a června proběhnou v Jeruzalémě Dny Prahy. Rozmanitou kulturní akci, jejímž cílem je ukázat Prahu nejen jako krásné historické město, ale i místo s živou a dynamickou kulturou, organizuje české velvyslanectví v Tel Avivu ve spolupráci s pražským a jeruzalémským magistrátem, Izraelským festivalem a českým ministerstvem kultury. Oficiálně akci zahájí 5. června pražský primátor Bohuslav Svoboda. Během programu představí českou kulturu divadelní skupina bratří Formanů, Kühnův smíšený sbor, jazzman Jaroslav Jakubovic či skupina moderního tance DOT 504. Uskuteční se i výstavy (*Pražská panorama*, expozice o atentátu na R. Heydricha). Projekt vyvrcholí česko-americkým multimediálním představením *Defiant Requiem* Muriela Sidlina. *mp*

OBSAH

- Církevní restituce* 3, 17
Sidra na tento měsíc 4–5
Pět knih Mojžíšových
 Sefer vydává Chumaš s překladem rabína Efraima Sidona 6–7, 18
O smutku a ztrátě
 Nový román Nicole Kraussové 8
Pražští Příbramové 9
Jazzová exploze – skladatel a klavírista Šaj Maestro 10–11
Izraelský mobilní archiv 11
Teta a dědicové II 12–13
Šelomo Delmedigo (II) 14–15, 20
Kroměříž poosmnácté 15
O výstavě fotografií Jana Reicha 16
V lese u Třic 17
Kalendárium 18
Izrael: Günter Grass nežádoucí 19
Anděl v hlavě ...a další události 20
Kultura, zprávy, inzerce 21–24

Diskuse o tom, zda a jak má být navrácen majetek církví a náboženských společností, který byl znárodněn v období komunistického režimu, probíhá již poněkolkáté. Snaha vyřešit toto politicky citlivé a právně spletité téma se objevuje v různých podobách téměř ihned po obnovení demokracie v naší zemi. Padaly různé návrhy, hledala se různá řešení a různé formy tzv. majetkového narovnání, a to bez ohledu na to, jaká vláda byla právě u moci. V legislativním procesu se však dostal nejdále až nynější návrh zákona, který komplexním způsobem řeší vztahy mezi církvemi a náboženskými společnostmi na straně jedné a státem na straně druhé. Zdá se však, že kamenem úrazu, který vede k sáhodlouhým a často dramatickým diskusím na všech možných úrovních – od tradičně neinformovaných a často zlovorných invektiv na sociálních sítích až po fundované parlamentní rozpravy –, není ani tak smysl předloženého modelu, ale společenská, politická a ekonomická situace, za které se návrh zákona v současné době projednává.

NÁROD ATEISTŮ

O českém národě se s oblibou říká, že je to nejvíce ateistický národ na světě nebo přinejmenším v Evropě. Je tomu ale skutečně tak? Při méně povrchních rozhovorech většina lidí přiznává, že v téhle otázce vlastně jasno nemá a že možná existuje „něco“, co nás nějakým způsobem přesahuje, nebo snad dokonce nad námi bdí. Někteří církevní představitelé proto v nadsázce říkají, že Češi nejsou ateisté, ale „něcisté“. V případě diskusí o církvích a náboženských společnostech je však určitá antipatie, či dokonce averze daleko výraznější. To má samozřejmě své hluboké kořeny v české historii od středověku až po moderní dějiny. Svou roli tu hraje i psychologie či osobní zkušenost: mnoho lidí nechce být organizováno ani nijak manipulováno. V židovské komunitě se navíc přidává i obava z opakování historie. Předpokládá se, že právě to jsou hlavní důvody, proč i dvě desetiletí po pádu totality je v židovských obcích v Čechách a na Moravě registrován podstatně nižší počet členů, než je aktuální počet těch, kteří by se registrovat mohli a měli. Avšak vraťme se k obrazu církví a náboženských společností. Vedle názorů skeptických nebo více či méně racionálních se objevují i mnohá klíše, stereotypy a předsudky, ne nepodobné výplodům antisemitského smýšlení. To se pravděpodobně děje již delší dobu, aniž by se tím vážněji zabývali jak politici či sociologové, tak samotní představitelé církví. V době, kdy vlastně o nic důležitého nešlo, neměla asi takováto diskuse větší

smysl, většina tradičních náboženských společenství se rozhodla spíše než přesvědčovat jít cestou názorných příkladů a vytvářet či podporovat projekty sloužící pozitivními modely celé společnosti, jako jsou sociální či vzdělávací programy nebo charita. Ukázalo se však, že to byla úvaha přinejmenším naivní. Až nyní, kdy se jedná o téma navýsost citlivé z hlediska politiky a ekonomiky, vyplývají na povrch poměrně znepokojivá zjištění.

MÝTY A SKUTEČNOST

Návrh zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi byl, jak známo, schválen vládou a dostal se do Poslanecké sněmovny. Tam proběhlo

nekatolických církví, naopak v jiných zemích se mohli ocitnout v podobné situaci i katolíci. Tato dohoda není ze strany katolické církve chápána jako nějaká milost, ale jako skutečně spravedlivé vyrovnávání se a vykročení na společnou cestu opravdové spolupráce. To, co jsem řekl na adresu ostatních křesťanských církví, bych chtěl vyjádřit i na adresu Federace židovských obcí. Sami víme, že určité projevy antijudaismu, určitá diskriminace obyvatel v naší zemi, později občanů našeho státu, byla námi tolerována a někdy i do jisté míry také zaviněna. Takto bych chtěl odpovědět na onu diskuzi proč a jak... Během let jednání se mezi církvemi i Federací židovských obcí vytvořila natolik velká

důvěra, že jsme opravdu přistupovali k onomu řešení ne s jakýmsi ublíženectvím, ne s pocitem, že něco ztrácíme, ale že jsme občany této země a že nám pře-

CÍRKEVNÍ RESTITUCE emoce, nebo fakta?

jeho první čtení. Z iniciativy různých institucí či jednotlivců se uskutečnilo několik doprovodných akcí, které si vzaly za cíl diskutovat o některých souvislostech a případných důsledcích přijetí či nepřijetí takového zákona. Zmíníme zde jen namátkou seminář uspořádaný Svazem měst a obcí ČR, který několikrát deklaroval svůj zájem na rychlém vyřešení této problematiky vzhledem k tomu, že neexistence právní úpravy spolu s tzv. blokačními paragrafy zákona o půdě v desítkách případů blokuje rozvoj měst či celých regionů. V Senátu se pak koncem března uskutečnila za přítomnosti premiéra Petra Nečase a mnoha dalších významných osobností konference Církevní restituce – Mýty a skutečnost. Jeden z aspektů celého procesu zdůraznil – tak jako ostatně i na mnoha dalších fórech – kardinál Dominik Duka. Zde jsou jeho slova:

„Chtěl bych zdůraznit, že vzájemná dohoda mezi Českou biskupskou konferencí, Ekumenickou radou církví a Federací židovských obcí není jakýmsi krokem kompromisu a pouhého vyjednávání, ale je skutečně projevem ekumenismu, vzájemného chápání a nazírání. Víme, že v pluralitní společnosti odpovědnost za morální hodnoty, za ono veliké dědictví Knihy knih jak Starého zákona, který nám darovala izraelská obec, tak i oněch hodnot obsažených v evangeliu, je naším společným úkolem. Naše vzájemná dohoda byla také vedena vědomím, že v rámci dějin, kdy společnost nebyla orientována demokraticky, pluralisticky, ale tvořila určité monolity, došlo k neshodám a konfesním válkám. Velké neshody způsobil zejména onen nemravný výnos augsburského sněmu ‚čí vláda, toho náboženství‘, který zde v českém království působil v neprospěch

devším záležitosti na růstu naší vlasti, naší země, ale také i na ekonomické situaci celé naší společnosti. Z tohoto důvodu nebudu zde rozebírat a vypočítávat, co všechno bylo vzato v úvahu, a není tedy z naší strany možné, abychom to požadovali. Nehovoříme tedy o odškodnění.“

Z této konference připomeňme ještě jeden příspěvek, a to soudkyně Ústavního soudu dr. Ivany Janů, který byl možná pro někoho suchopárně právní, ale velmi významný, protože přiblížil další z důležitých aspektů celé věci. Ústavní soud přijal v roce 2005 usnesení, které výslovně konstatovalo „povinnost zákonodárce vydat restituční zákon a naplnit tak legitimní očekávání na straně církevních subjektů“. Na základě toho začaly obecné soudy zamítat žaloby, podané některými církevními právníckými osobami, s tím, že se čeká na vydání zákona. Přelomové rozhodnutí je pak z července roku 2010, kdy Ústavní soud odmítl iniciativu několika senátorů na zrušení tzv. blokačních paragrafů a navíc konstatoval, že nečinnost parlamentu v této věci je protiústavní.

ŽOFÍNSKÉ FÓRUM

V době, kdy se Poslanecká sněmovna chystala na další kola projednávání návrhu zákona, proběhlo ještě několik dalších veřejných diskusí na téma církevních restitucí. Zabývalo se jím také tzv. Žofínské fórum, jehož se zúčastnili vedle vrcholných představitelů státní správy či církevních institucí také studenti vysokých škol. V jeho úvodu vystoupila ministryně kultury Alena Hanáková a také ona se snažila vyvrátit některé mýty. Nemá asi smysl, abychom se zde podrobně zabývali jednotlivými „neuralgickými“ body, celá tematika je ostatně velmi dobře a pře-

(pokračování na str. 17)

TAJEMSTVÍ LAG BE-OMER

Jeden z nejzáhadnější svátků hebrejského kalendáře je Lag be-omer (33. den počtu omeru mezi Pesachem a svátkem Šavuot). Nastává jako vítaná chvílka oddechu ve dnech smutku, jež mu předcházejí a podle některých zvyklostí po něm i následují, a je proto oblíbeným dnem pro svatební obřady. Jeho původ je nicméně zahalen tajemstvím.

Náš právní kodex (Šulchan aruch Orach Chajim 493,1) zaznamenává, že 24 tisíc studentů věhlasného rabi Akivy zahynulo v době mezi Pesachem a Šavuot – buď na morovou nákazu, nebo při Bar Kochbově povstání a v jeho důsledku –, ale na Lag be-omer jako zázrakem nikdo nezemřel. V Izraeli se svátek nese ve znamení masových návštěv hrobu Rava Šimona Bar Jochaje v Meronu a mohutných ohňostrojů. Je ale možné, aby jednodenní absence tragédie byla důvodem pro takové národní oslavy?

Rabi Chida (Chajim Josef David Azulaj) tvrdí, že na Lag be-omer zemřel Šimon bar Jochaj, což by vysvětlovalo oslavy kolem jeho hrobu. Je pravda, že naše mystická tradice zaznamenává, že v poslední den jeho života mu Všemohoucí odhalil Svátý Zohar. A jeden historik navrhuje, že Lag be-omer je den, kdy Šimon bar Jochaj opustil jeskyni, což se stalo po smrti římského císaře Hadriána, po ukončení hadriánských represí a konci strašlivého pronásledování a vraždění žáků rabiho Akivy, k nimž docházelo v důsledku zkázonosného Bar Kochbova povstání!

Rád bych doplnil další význam k našim oslavám Lag be-omer jako dne, kdy rav Šimon bar Jochaj opustil jeskyni. Talmud (B. T. Šabat 33b) zaznamenává rozhovor mezi třemi žáky rabiho Akivy: jeden chválil Řím kvůli jeho tržištím, lázním a mostům; druhý neřikal nic a rav Šimon se rozčílil a prohlásil, že tržiště vábí prostitutky, lázně jsou dobré leda pro hédonistické uspokojování a kvůli mostům se obyčejným občanům zvyšují daně. Rabín, který Řím chválil, získal jako odměnu funkci ministra, rabín, jenž mlčel, musel do exilu a rava Šimona odsoudili k smrti.

Rav Šimon se spolu se synem ukryl v jeskyni, v níž se zázračně objevil pramen živé vody a fíkovník, díky nimž mohli jíst a pít. Zůstali tu dvanáct let, zcela ponořeni do studia Tóry. Když již prorok Elijáš sdělil, že římský císař zemřel a jeho zlovolný příkaz byl zrušen, vyšli z jeskyně – a spatřili zemědělce, který oral půdu. „Jak jen

SIDRA PRO TENTO MĚSÍC

Kresba Mark Podwal, 1981.

můžeš zapomenout na věčný svět Tóry a zabývat se pozemským světem zemědělství?“ kritizoval ho rav Šimon a z očí mu vyšlehl oheň, jenž bezmocného muže už už sežehl. „Vyšel jsi z jeskyně, abys zničil můj svět,“ zahřměl Boží hlas. „Vrať se do jeskyně!“ Vrátili se tedy do jeskyně a strávili tu dalších 12 měsíců. Když vylezli podruhé, byl pátek, před soumrakem. Spatřili starce, jenž běžel a držel dvě myrtové větvičky. „Jedna znamená – Pamatuji šabat, abys ho světil jako svatý den! a druhá znamená Dodržuj šabat, abys ho světil jako svatý den!“ vysvětlil jim. Usmířeně se pak odebrali do světa.

Je zřejmé, že ten stařec jim vysvětlil, že i zemědělská činnost může být posvěcena, neboť větvíčkou myrty lze ozdobit slavnostní šabatový stůl, a že každá oblast materiálního světa musí být během šesti pracovních dnů povznesena, abychom vůbec mohli prožít požehnání šabatu.

Talmudický příběh tu nekončí. Rav Šimon se rozhodl, že vzhledem k tomu, že se zázrakem zachránil před smrtí a směl opustit jeskyni živý, by měl z vděčnosti k Všemohoucímu něco „napravit“. Vzpomněl si, že když Jákob zvitězil nad Ezauem (předchůdcem Říma), vylepšil své město: zřídil tržiště, lázně a mincovny. Pověšme si, že rav Šimon si uvědomil, že nejvýznamnější praotec věnoval energii na přesně tytéž aspekty společnosti, pro něž on sám kritizoval před třinácti lety Řím. Rav Šimon poté očistil pozemek, který měl pochybné postavení (*safek tamej*), a byl proto považován za nečistý.

Rav Šimon získal o Lag be-omer, když podruhé a naposledy vyšel z jeskyně, zásadní a stále aktuální poučení: pravou svatost nezískáme tím, že před materiálním, nedokonalým světem uprchneme, ani tím, že oddělíme Tóru od společnosti, ale tím, že ji zapojíme do veškerých záležitostí pozemského světa. Skutečná svatost znamená jít na místo pochybné čistoty a očistit je.

KEDOŠIM (3M 19,1–20,27)

„Mluv k celé obci synů Jisraele a řekni jim: Buďte svatí, protože já, Hospodin, váš Bůh, jsem svatý!“ (3M 19,2)

Stává se, že hebrejská slova, jež vyjadřují základní teologické pojmy, se velmi obtížně definují a překládají, a proto jim lze také obtížně rozumět. Dobrým příkladem jsou hebrejská slova *tefila* (obvykle překládáno jako modlitba), *tešuva* (návrat, pokání) a *kadoš* (svatý). Oddíl Kedošim začíná obecným přikázáním

„Buďte svatí“ – přičemž vlastnost svatosti je spojena s Bohem, jenž je dle úvodního výroku (3M 19,2) svatý „ontologicky“.

Učenci Midraše, kteří si jako podnět v rozlišení berou první případ, kdy se toto slovo objevuje v Bibli – „požehnal Bůh sedmému dni a posvětil jej“ (1M 2,3), – rozlišují mezi svatostí a požehnáním: Požehnání se projevuje materiálními dary, zatímco posvěcení, svatost se vyjadřuje naší schopností povznést se nad fyzický svět k božské věčnosti.

Šabat obsahuje směs obojího: spočívá jak v požehnání nad vínem a zvláštními pokrmy, tak ve svatosti, již navozují studium Tóry a šabatové písně.

Dokážeme proto pochopit, proč Raši definuje kladný příkaz „budte svatí“ jako příkaz k oddělení se od sexuální nemorálnosti a proč Nachmanides tento příkaz určuje tak, že ani povoleným činnostem (jako jídlo a pití) bychom se neměli oddávat nadměrně.

Rád bych k tomu ještě něco řekl. V sidře na následující týden čteme: „Nebudete-li znesvěcovat jméno mé svatosti, budu posvěcen (*nikdašti*) uvnitř synů Jisraele...“ (3M 22,32). Raši cituje Midraš Torat kohaním (22, 137): „Oddej se a posvěť mé jméno, dokonce až tak, že se vzdáš svého života.“ Skrže toto dvojí použití slova *kadoš* spojuje Tóra požadavek, aby člověk krotl uspokojování fyzické touhy, s ochotou vzdát se života kvůli náboženským hodnotám. Jaký je tu ale vztah?

Když Tóra popisuje stvoření člověka k obrazu Božímu (1M 1,26), vysvětluje, že lidská bytost obsahuje část zvířecí a část božskou. Materiální aspekt člověka je legitimní, Hospodin ho tak stvořil a tato část je schopná být svatou. K tomu, abychom se stali svatými jako Hospodin, ovšem potřebujeme svůj duchovní element. Když zemřeme, fyzické tělo se rozpadne a splyne s věčnou zemí. Podle Maimonida nám to, abychom žili déle, než trvají naše pozemské životy, umožňuje naše duše, to božské v nás. Pokud by člověk žil celý život dle příkázání a rozvíjel svůj vztah k Bohu, přechod z fyzického světa do věčného by byl plynulý, jako přechod z jednoho života do dalšího. A to je ona spojnice mezi příkazem ke svatosti na tomto světě a požadavkem vzdát se – když je to nutné – fyzického života pro život věčný.

Mějme toto na mysli a snáze porozumíme velmi složitému příběhu o rabi Akivovi (traktát Semachot, kap. 8):

„Když onemocněl rabi Šimon, syn rabiho Akivy, Akiva dál studoval ve své akademii Tóru. Neustále vysílal posly, aby zkontrolovali, jak se synovi daří. Když se vrátil první posel, sdělil otci, že synův stav je velmi vážný. Rabi Akiva pokynul studentům, aby pokračovali a ptali se na talmudické problémy. Když druhý posel řekl, že synův stav je kritický, rabi Akiva dál vyučoval. Když se vrátil třetí posel a oznámil, že syn je již ve smrtelných křečích, rabi Akiva řekl studentům, aby neváhali a dál se ptali. Čtvrtý posel oznámil: Rabi Šimon je v míru, odešel z tohoto světa. Rabi Akiva poté odložil modlitební řemínky, roztrhl si šat a řekl žákům: Pojďme. Opustíme dům studia a věnujme se mrtvému.“

Rabi Akiva byl vřelý a milující otec. Věděl, že syn odchází do věčnosti, a cítil, že nejlepší způsob, jak s ním udržet kontakt, je skrze studium upevnit vztah s Bohem, s Božími slovy. Rabi Akiva se snažil být synovi mostem mezi světy.

(Z komentářů rabi Šlomo Riskina vybrala a přeložila A. Marxová.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – květen 2012

Staronová synagoga

4. 5.	pátek	začátek šabatu	20.07 hodin
5. 5.	sobota	ACHAREJ-KEDOŠIM 3M 16,1–20,27 hf: Am 9,7–15 mincha – perek 3 konec šabatu	20.00 hodin 21.24 hodin
10. 5.	čtvrtek	LAG BEOMER	
11. 5.	pátek	začátek šabatu	20.18 hodin
12. 5.	sobota	EMOR 3M 21,1–24,23 hf: Ez 44,15–31 mincha – perek 4 konec šabatu	20.00 hodin 21.37 hodin
18. 5.	pátek	začátek šabatu	20.28 hodin
19. 5.	sobota	BEHAR-BECHUKOTAJ 3M 25,1–27,34 hf: Jr 16,19–17,14 mincha – perek 5 konec šabatu	20.15 hodin 21.49 hodin
22. 5.	úterý	Roš chodeš sivan	
25. 5.	pátek	začátek šabatu	20.37 hodin
26. 5.	sobota	BEMIDBAR 4M 1,1–4,20 hf: Oz 2,1–22 mincha – perek 6 konec šabatu – předvečer Šavuot	14.00 hodin 22.00 hodin
27. 5.	neděle	1. den ŠAVUOT mincha a maariv	9.00 hodin 20.30 hodin
28. 5.	pondělí	2. den ŠAVUOT MAZKIR mincha konec svátku	9.00 hodin 11.00 hodin 20.30 hodin 22.03 hodin
1. 6.	pátek	začátek šabatu	20.45 hodin
2. 6.	sobota	NASO 4M 4,21–7,89 hf: Sd 13,2–25 mincha – perek 1 konec šabatu	20.40 hodin 22.10 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

4. 5.	pátek	večerní bohoslužba	19.50 hodin
18. 5.	pátek	večerní bohoslužba	20.00 hodin
27. 5.	neděle	1. den ŠAVUOT	9.00 hodin
28. 5.	pondělí	2. den ŠAVUOT MAZKIR	9.00 hodin 11.10 hodin

Bohoslužby se konají každou sobotu od 9 hodin.

Páteční večerní bohoslužby, vyjma uvedených, se zde nekonají.

Bejt Simcha (Maiselova 4, Praha 1)

*V pátek 18. května od 18 hodin kabalat šabat s rabinem Joelem Oseranem.
V sobotu 19. května od 16 hodin přednáška rabína Joela Oserana ke Dni Jeruzaléma
– Jom Jerušalajim, se'uda šlišit – šabatové pohoštění, havdala.
Kabalat šabat každý pátek od 18.00 hodin.*

PĚT KNIH MOJŽÍŠOVÝCH

(rozhovor s vrchním rabínem Efraimem Sidonem)

Svátek týdnů Šavuot je podle tradice „zman matan Toratenu“ – „časem darování naší Tóry“. Až symbolicky v blízkosti tohoto svátku vydává nakladatelství Federace židovských obcí v ČR Sefer nový česko-hebrejský Chumaš neboli Pět knih Mojžíšových, s překladem do češtiny v podání zemského a pražského rabína Efraima Karola Sidona. Rozmlouval s ním ředitel Židovského muzea v Praze Leo Pavlát.

Na podzim tomu bude 20 let, co jste byl uveden do úřadu zemského rabína. Když jste tuto funkci přebíral, jistě jste měl představu, čeho byste v ní chtěl dosáhnout. Patřil překlad Chumaše k takovému předsevzetím?

Když jsem v Praze začínal, měl jsem mnoho představ, ale že bych překládal Chumaš, to mě ani nenapadlo. Pokoušel jsem se o to, už když jsem studoval v Heidelbergu /pozn. – Hochschule für jüdische Studien, v letech 1984–1990/. Vždycky to ale dopadlo tak, že jsem překládání nechal. Necítil jsem se na to.

V předmluvě píšete, že „není jiného literárního díla, jež by bylo hodno větší pozornosti, lásky a studia“. Váš překlad je navíc první rabínský překlad Chumaše do češtiny od 30. let minulého století. Cítil jste při práci na takovém díle určitou závaznost? Závaznost toho počínu?

Ve chvíli, kdy překladatel přistoupí ke svatému textu, je pocit nedostatečnosti nesmírně silný a dnes, když už je nový Chumaš vytištěný a svázaný, se strašně bojím, že jsem někde udělal chybu, dokonce jsem si jistý, že jsem jich nadělal víc i bez pomoci šotků.

Vaše první publikované překlady Chumaše do češtiny spadají už do let 2002 až 2003, kdy jste pro týdenní šabatové čtení ve Staronové synagoze připravoval překlad příslušné sidry. Je současný překlad souhrnem těchto dříve přeložených sider? A konzultoval jste s někým svou verzí?

Překládat sidry mělo zcela praktické důvody: chtěl jsem lidem v synagoze, kteří neumějí dost hebrejsky, poskytnout něco srozumitelného, co by se koncentrovalo na to podstatné podle mého chápání. Vychytával jsem potom chyby, dával všechno číst dr. Diveckému, který mohl sledovat hebrejštinu, překlad samozřejmě četl Jiří Daníček a ještě Eva Lorencová jako redaktor-

ka. Během let jsem pak něco měnil a odstraňoval, místy i to, co jsem měl docela rád, ale co vybočovalo z pravidla.

Co jiné překlady Chumaše? Od konce 60. let vycházel ekumenický překlad, existuje revidované znění Bible kralické, nejnověji je k dispozici „překlad pro 21. století“. Srovnával jste s nimi svůj

překlad? A přihlížel jste třeba k prvorepublikovému překladu rabínů Hirsche a Sichera?

Revidované znění Kralické bible a „překlad pro 21. století“ jsem již nečetl, překlad rabínů Hirsche a Sichera samozřejmě znám. Ale při vlastním překládání jsem hledal pomoc pouze v rámci židovské tradice, počínaje Talmudem, aramejskými překlady Onkela a Jonathana a konče klasickými komentáři.

Německy nemluví, takže to sám nedokáže posoudit, ale překlad Martina Buber a Franze Rosenzweiga započatý ještě před válkou bývá označován za kongeniální. Ani tento převod vám nebyl ku pomoci?

Toho překladu si velmi cením. Stejně je mi velice drahý původní kralický překlad nebo Šrámkův překlad ze třicátých let. Je pravděpodobné, že se tyto překlady ve mně usadily a inspirovaly mne, ale při překladu samotném jsem si je držel od těla. Když jsem byl na pochybách, hledal jsem rozumy u Rašiho, Maimonida, Nachmanida atd. a zjišťoval jsem, jak oni textu

rozumějí. Takových míst bylo strašně moc.

Židovská tradice zná čtyři základní čtení Tóry. Doslovný význam, tedy to, co si spojujeme s představou věrného překladu, je jen jedním z nich. Hebrejšтина je přitom klíčem i pro pochopení dalších významů – alegorického, homiletického a esoterického. Dá se tedy Chumaš vůbec přeložit v plnosti svého hebrejského originálu?

V podstatě se žádná kniha nedá plně přeložit. Vždycky překladateli unikne něco z myšlenek a ještě spíš z povahy autora. Tím spíš to platí o překladu biblického textu a Tóry obzvlášť. Překladatel se může sebevíc snažit, ale vždycky, bohužel, zanechá svůj otisk.

Jistě, ale není právě u Pěti knih Mojžíšových v povaze věci, že některé podstatné významy mimo originál více či méně zmizí? Vše, co jde nad doslovný význam? Čte pak vůbec nežidovský svět stejnou knihu jako Židé v hebrejštině?

Já bych to chápal tak, že všechny čtyři významy spolu souvisejí. Že je to takový kroužek, že *pšat*, doslovný výklad, je přísně vzato zpětně odvozen od *sod*, skrytého významu. Skrytý význam musí být – podle mého názoru – tak jednoduchý, tak prostý, že to je *pšat*! Ale tohle je právě strašlivě těžké, protože záleží na tom, jaký má člověk do textu vhled.

Čtete tedy s křesťany stejných Pět knih Mojžíšových?

Do značné míry ano, i když je u nerabínských překladů vklad křesťanského překladatele nepochybně evidentní, a nejenom v tom, že by byly pro křesťanského čtenáře vypíchnuté odkazy na výklad křesťanských písem a tradic. Na druhou stranu: o kralickém překladu se říká, že na něm pracovali Židé, kteří se stali evangelíky, respektive dokonce Židé, kteří byli původně evangelíci. Určitě nelze úplně říct, že se jedná o dvě různé knihy. I oni se snažili, jak nejlépe mohli. A také nelze opomenout vliv biblické kritiky a snahu promítnout do překladu výsledky vědeckého zkoumání starověkých civilizací.

Když ještě zůstaneme u možnosti překladu Chumaše: Dokonce ani s pasážemi, které bychom mohli označit za doslovné, to není jednoduché. Když jsem nedávno překládal komentáře k Tóře Ješajahu Leibowitze, v jednom z nich upozorňuje na ošidnost verše 4,3 ve Třetí knize Mojžíšově. Ve vašem překladu zní: „Jestliže k potupě lidu zhřeší vele-

kněz.“ Výraz „k potupě“ – hebrejsky „le-ašmat“ – však bývá překládán i jako „kvůli“. Volbou jedné nebo druhé možnosti se ale zcela mění smysl. V prvním případě text říká, že velekněz vede společenství k úpadku, zatímco ve druhém – „jestliže kvůli lidu zhřeší velekněz“ – je to naopak: Velekněz následuje lid v jeho pochybení. Nakolik se tedy dá obecně hovořit o překladu Chumaše a nakolik o interpretaci textu?

Říká se, že každý člověk, který se Tórou snaží pochopit, je jedním z jejích interpretů. Má v sobě potenciál realizovat svůj pohled na text, který obohatí škálu pohledů jiných. Tóra je dokonale vybraný diamant. Má v zásadě jednoduchou strukturu, a přesto hází různé odlesky a každý, kdo se na ni dívá, ji vidí trochu jinak.

Nedá mi to, abych se nezastavil u ještě jedné pasáže, kterou zná zřejmě každý. První věta Chumaše v nejznámějším českém překladu zní: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi.“ Vy překládáte:

„První stvořil Bůh ta nebesa a zemi.“ Jde přitom o větu zásadního významu z hlediska kosmologického i existenciálního. Mohl byste svou verzi okomentovat?

S tím jsem měl strašlivé problémy. Během desítek let jsem nabíral mnoho možností, jak to přeložit. Ten běžný překlad, který se objevuje i v židovských překladech, například u Onkela, to chápe v časové posloupnosti, na začátku nebo nejdříve, jako chronologii, což má svoje oprávnění. Ale objevují se ještě jiné výklady, velice starý se objevuje v Knize přísloví, kde se o moudrosti praví, že byla počátkem Boží cesty. Jako komentář k prvnímu verši Tóry by to mělo vést k překladu, že Bůh stvořil tento svět, tato nebesa a zemi, s moudrostí – nebo moudrostí. Kdybych to však udělal, překročil bych určitou míru doslovnosti, a proto jsem přistoupil k řešení, že první stvořil Bůh nebesa a zemi, protože „první“ zahrnuje i jejich přední význam.

Mně se moc líbí „první“ místo „na počátku“, protože počátek sugeruje pouze posloupnost času. S „prvním“ ale možno spojit nejen čas, ale i prostor. A mimo toto „první“, svrchovaně nad ním, je Bůh.

Takhle jsem to také zamýšlel. Když mluvím o čase, v hebrejštině je svět, *olam*, časoprostorem, *Le-olam* znamená navěky.

Chápání světa jako časoprostoru je hebrejštině vlastní.

Jste již téměř dvacet let rabínem, ale váš předchozí životopis významně zaznamenává i dílo literární, dramatické a scenáristické. A píšete vlastně pořád. Nakolik se rabín nechal při překladu strhnout spisovatelem? Svou tvořivou povahou?

Myslím, že důvod, proč jsem si na Chumaš troufnul až tak pozdě, byl mimo jiné v tom, že jsem sama sebe používal jako prostředníka. Neměl jsem za cíl se do překladu otisknout. Tuhle ctižádost jsem opravdu neměl. Na to mám k tomuto textu jako literárnímu dílu příliš velkou úctu.

Já jsem však, myslím, přece jen zaznamenal jisté pokusy, jemuž spisovatel neodolal. V Páté knize Mojžíšových, kde se hovoří o národech usazených v zemi, kterou později Bůh zaslíbil Jisraeli, píšete ve věrném přepisu z hebrejštiny například o Kenaáncích, Moabitech, Cho-

Efraim Sidon v synagoze v Polné. Foto Jiří Daniček.

ritech, Refajských. Naproti tomu Emské, Zamzumské a Avské takto neuvádíte, ale překládáte do češtiny. V návaznosti na hebrejskou etymologii těch slov tyto národy nazýváte Strašáky, Bzučáky a Chudáky. Někteří hebraisté to možná budou považovat za nesystémové až svévolné....

Ani tady jsem se nechtěl do textu nějakým způsobem promítat. Ten překlad je významový. Píše se, že „oni jim tak říkali“.

Že to tedy byla vlastně přízviska, přezdívky?

Ano. Asi, že dejme tomu „Bzučáci“, mluvili nějakou nesrozumitelnou řečí. Nemusí to být úplně tak, ale myslím, že to v originálním textu je obsažené.

Váš rabínský překlad Chumaše bude nejspíše sloužit několik desítek let, než se do překládání po svém pustí jiná rabínská autorita. Když se podíváte na svůj život, jaké místo v něm překladu přisuzujete?

Upřímně řečeno, potkání se s Tórou mne jako spisovatele deprimovalo. Najednou jsem stál proti něčemu, co bylo nejen literárně bezvadné, ale co pro mě byl příklad, za jakých okolností by se mělo psát. Všechny věci by se měly nejprve promyslet a teprve na závěr vážít každé slovo s tím, že přesně vím, jaký má smysl a účel, jak bude na lidi působit. Samozřejmě tohle není v lidské literatuře možné, protože ten, kdo píše, často ani neví, co se mu nakonec na papíře octne. V umělecké literatuře jde autorovi o to, aby se mu do ní nedostalo nic, co je mu cizí. Tóra je něco jiného. To je učení.

To je odpověď z hlediska tvorby. Ale z hlediska činu? Máte svůj životopis. V něm jste spisovatelem, chartistou, disidentem, rabínem – a teď překladatelem Bible, Pěti knih Mojžíšových. Za sedmdesát let už tu možná nikdo nebude moc vědět o Chartě 77. Ale o tomhle překladu se podle mě vědět bude.

Pořád se obávám o věrnost toho textu, a tak to v podstatě беру jako úkol, který mi připadl. Který souvisí s prací rabína a který jsem podle svých sil splnil.

Překlad nezapře, že je určen ke zcela praktickému účelu – k synagógní bohoslužbě. Je dělen do jednotlivých sider a na rozdíl od nerabínských překladů obsahuje i převod týdenních haftarot. Když takto předáváte překlad židovským obcím v České republice, jaký máte vzkaz pro české Židy?

Že ten překlad je pomůckou k tomu, aby se dostali k hebrejskému textu, a pokud to sami nezvládnou, aby alespoň vychovávali své děti a vnoučata k účtě k němu a měli je ke studiu hebrejštiny, aby mohly studovat Tóru v originále.

Po překladu Chumaše by židovské obce jistě uvítaly i překlad siduru, modlitební knihy pro všední den a šabat. Tomu nejmladšímu v češtině je už 75 let. Uvažujete o takovém překladu?

(pokračování na str. 18)

O SMUTKU A ZTRÁTĚ

Vyšel český překlad dalšího románu Nicole Kraussově

Nemálo literárních historiků a vědců vyjádřilo na sklonku 20. století v USA obavy, že vynikající tradice americké židovské literatury nemusí – v důsledku naprosté asimilace valné většiny Židů do majoritní společnosti a neodvratného odcházení těch, co přežili holokaust – nutně pokračovat. I ty největší skeptiky však každoročně o opaku přesvědčuje bezpočet mladých talentovaných autorů, z nichž někteří se již pevně zabydli i v českém kulturním kontextu: za všechny jmenujme v Kalifornii usazeného Michaela Chabona s jeho *Úžasnými dobrodružstvími Kavaliera a Claye* či *Židovským policejním klubem* a v newyorském Brooklynu žijící a tvořící Nicole Kraussovou (1974).

VNUČKA HOLOKAUSTU

I nebulvární autorčiny profily zpravidla začínají poznámkou, že je krásná a od roku 2004 provdaná za dalšího úspěšného amerického židovského prozaika Jonathana Safrana Foera (připomeňme alespoň jeho román *Naprostě osvětleno*, ve kterém se mladý Američan židovského původu vypraví na Ukrajinu, aby pátral po osudech svých předků), s nímž má také dvě děti. A přitom by mnohem podstatnější bylo podotknout, že je neobyčejně vzdělaná (kromě literatury studovala též výtvarné umění) a sečtělá a že sama sebe považuje za vnučku čtyř lidí, kteří přežili holokaust (nebo – použijeme-li parafrázi názvu knižní studie Helen Epsteinové – za vnučku holokaustu). Logicky ji tedy zajímá odpověď na onu katastrofickou ztrátu, či přesněji to, jak se smutek předává z generace na generaci – a v románech pak hlavně spojení mezi traumaty z minulosti a současnými životy postav.

Dané téma mistrně uchopila ve svém druhém románu *Dějiny lásky* (2005), který ji rázem katapultoval na odborné i laické výsluní (román byl doposud přeložen do pětaticeti jazyků). Pro české čtenáře ho ještě v rukopisu objevila předčasně zesnulá šéfredaktorka nakladatelství Argo Eva Slámová a i u nás si získal – k mé nezměrné radosti, jelikož jsem ho měla tu čest přeložit – nezvyklý obdiv: v médiích sklídl výhradně pozitivní ohlas, a jelikož byl záhy rozebrán, vyšel také v dotisku (s jinou obálkou) a ve formě e-knihy. Kraussově třetí román nazvaný *Velký dům*, který jí předloni ve Státech vynesl nominaci na prestižní Národní knižní cenu, tudíž provázela snad až nerealistická očekávání.

MÍSTO KNIHY STŮL

Tak jako v *Dějích lásky* byla metaforou literatury, která zároveň představovala pojitko s holokaustem, kniha v knize, ve *Velkém domě* je to starožitný psací stůl: ještě v roce 1944 za ním v Budapešti seděl významný židovský učenec a nyní po něm pátrá jeho syn Weisz (sice v Jeruzalémě sídlící, ale věčně na cestách, poměrně movitý obchodník s nábytkem přímo posedlý tím, aby přeživším a jejich potomkům pomohl nalézt zbytky inventáře

někdejších nacismem rozmetaných domácností). Onen stůl mezitím v Londýně vlastnila spisovatelka Lotte Bergová, která ještě stačila uprchnout z Německa jako mladičká doprovod kindertransportu, pak nakrátko chilský básník Daniel Varsky, kterého umučila Pinochetova tajná policie, a posléze newyorská rozvedená a bezdětná spisovatelka Nadia (ostatně právě její příběh zpracovala Kraussová nejprve jako samostatně publikovanou povídku). Spolu s osudy stolu tedy sledujeme pohnuté osudy jeho dočasných majitelů, které v sobě skrývají nejedno tajemství a záhadu.

Žádný z nich přitom není tak okamžitě okouzující jako křehce dospívající Alma Singerová, její mladší bratr Vrabčák s rozjitřenou fantazií nebo osmdesátiletý excentrik Leo Gursky, hrdinové *Dějiny lásky*, kterým Kraussová navíc dopřála možnost vyjádřit se bytostně intimní formou deníku, a žádnému není dopřán magický dotek zázraku. Skoro všichni jsou zachyceni převážně ve středním věku a cestu k nim si hledáme buď prostřednictvím jejich nejbližších (Lottin oddaný manžel), nebo skrze vlastní přerývanou svého druhu zpodobň (Nadia líčící svůj životaběh těžce

raněnému neznámému v jeruzalémské nemocnici).

Vyzradit děj by však bylo nemístné, a proto se raději věnujme vysvětlení titulu, který je pro plné pochopení románu zásadní. Poté, co Římané zničili Chrám (neboli velký dům), položil si v prvním století židovský mudrc Jochanan ben Zakaj otázku, co jsou Židé bez Jeruzaléma, na niž si odpověděl následovně: nahradme ho modlitbou, která je přenosná, přetvořme Chrám v knihu, udělejme z Jeruzaléma myšlenku. A všechny postavy Kraussově si svůj velký dům – ať už se musely či nemusely uchýlit do exilu – staví ze vzpomínek.

STRHUJÍCÍ PŘÍBĚH, ALE KRITIK ČEKAL VÍC

Kromě židovských témat se Kraussová dotýká též těch, která se zjednodušeně označují za univerzální: děti a smrtelnosti, především pro ženy vyhoceného dilematu, zda volit život, nebo umění, a konečně otázky, jak si lidé mohou – či naopak nemohou – porozumět. V několika strhujících příbězích dokáže autorka stupňovat napětí skoro detektivním způsobem, aniž by jedinkrát sklouzla k falešnému patosu a sentimentu.

Na druhé straně je ovšem třeba zmínit, že ne všechny příběhy do sebe finálně zapadnou (spojení mezi nimi nutno hledat nikoli na dějové, ale spíš tematické a emocionální rovině), i když struktura románu působí až vykalkulovaně: ve dvou částech se systematicky mění pořadí hlasů a varíují se též na první pohled podivné názvy kapitol. Na rozdíl od *Dějiny lásky* tu nehraje výraznější roli humor a celým textem prostupuje tragicky podbarvená melancholie, což vedlo jednoho britského recenzenta k jízlivému konstatování, že všechny postavy *Velkého domu* myslí a mluví jako Kraussová. To je sice s výjimkou několika filosoficko-poetických pasáží pojednávajících převážně o tvorbě, povrchu a hloubce a přísouzených různým postavám (včetně ženy pocházející z fyzicky pracující třídy z Liverpoolu) nemístně nadsazené tvrzení, nicméně šanci vstoupit do literární historie má patrně pouze cynický, sarkastický a sebeironický hlas stárnoucího bývalého prokurátora v Jeruzalémě, který pod maskou chladného pragmatika skrývá chápavé srdce.

I náročný čtenář bude spokojen, literární kritik však čekal víc: snad pestřejší stylistický rejstřík, možná změnu motivů.

HANA ULMANOVÁ

Nicole Kraussová: *Velký dům*. Přeložila Michala Marková. Argo, Praha 2012.

PRAŽŠTÍ PŘIBRAMOVÉ

O jedné pozapomenuté rodině

V historii pražské židovské komunity je několik rodin, z jejichž středu vyšli v několika generacích vynikající lékaři a vysokoškolské učitelé. K této pražské elitě patřili i členové německy mluvící rodiny Příbramů. (Jméno, které připomíná hornické město, kde měla rodina své kořeny, se v rakouských úředních dokumentech i v tisku nejčastěji objevuje v této podobě, tedy s hláskou ř a s krátkým *i*.)

Zakladatelem dynastie byl EMANUEL PŘIBRAM (1812–1872 Praha), jehož si letos můžeme připomenout podvkrát: od jeho narození (místo je zatím nejasné, zřejmě se ale narodil v Praze) uplyne **200 let**, od úmrtí **140 let**. Celý život působil jako lékař v Praze a s manželkou Amálií (1818–1896 Praha) měl čtyři syny: Alfreda, Ottu, Richarda a Emila.

ALFRED A JEHO RODINA

Prvorozený Emanuelův syn ALFRED PŘIBRAM (1841 Praha–1912 Praha) se vydal v otcových stopách. Na pražské univerzitě získal titul doktora medicíny (1861) a chirurgie (1862). Po studii pracoval nějaký čas jako internista v pražských nemocnicích, roku 1871 začala jeho akademická kariéra v rodném městě: habilitoval se jako soukromý docent a postupně byl jmenován mimořádným (1873) a nakonec řádným profesorem (1881). Vedle toho mu bylo svěřeno vedení nově založené 3. lékařské kliniky, která po rozdělení pražské Karlo-Ferdinandovy univerzity (1881) připadla její německé větvi. Později stanul v čele 1. lékařské (německé) kliniky, kterou úspěšně rozvíjel a vytvořil z ní pracoviště evropského významu. Během své vědecké kariéry sepsal řadu odborných prací, ve kterých se věnoval mj. příčinám a vývoji mortality v Praze.

V rodinné tradici pokračoval Alfredův syn HUGO PŘIBRAM (1881 Praha–1943 Terezín). Po studiu medicíny (1905) pracoval jako internista na různých klinikách v Berlíně a na své alma mater v Praze, kde se později stal profesorem. Jeho kariéru a i život zničili nacisté: pro svůj židovský původ musel opustit univerzitu, v listopadu 1942 byl deportován do ghetta v Terezíně, kde zahynul.

OTTA A JEHO POTOMCI

Druhorozený Emanuelův OTTO PŘIBRAM (1844 Praha–1917 Praha) se vymkl předurčenému povolání: stal se právníkem, byl prezidentem Pražské dělnické úrazové pojišťovny (kde pracoval mj. Franz Kafka).

Ottův syn KARL EMAN PŘIBRAM (1877 Praha–1973 Washington) po maturitě na Staroměstském gymnáziu vystudoval jako jeho otec práva na německé pražské univerzitě, poté navíc ještě ekonomii v Berlíně a ve Vídni, kde se také habilitoval (1907) a posléze získal i profesuru (1914). Vedle toho působil jako statistik; byl vedoucím statistické sekce Mezinárodního úřadu práce, který sídlil v Ženevě (1921–1928), a poté přednášel jako profesor na Univerzitě ve Frankfurtu nad Mohanem; místo však musel po nástupu nacistů opustit. Emigroval pak do USA, kde pracoval na úřadu sociálního zabezpečení a jako vysokoškolský pedagog, zejména na Univerzitě ve Washingtonu (DC). Laureát Nobelovy ceny Friedrich von Hayek ho považoval za „bez výjimky největšího učence v ekonomickém oboru“ své doby.

Ottův druhorozený syn ERNST AUGUST PŘIBRAM (1879 Praha–1940 Chicago) se věnoval medicíně, kterou vystudoval v Praze a ve Štrasburku; pracoval pak zejména ve Vídni, kde se také habilitoval jako docent (1911) a posléze získal titul mimořádného profesora (1915). Roku 1925 odešel do USA, kde úspěšně působil jako patolog a biochemik a přednášel na renomovaných univerzitách, zejména v Chicagu; zemřel na následky zranění, která utrpěl při automobilové nehodě.

Ernestovým synem je lékař, vědec a vysokoškolský pedagog KARL HARRY PŘIBRAM (nar. 1919 ve Vídni), přední světová kapacita v oboru neurofyzologie a neuropsychologie, autor průlomového holografického modelu lidského mozku.

Třetí Ottův syn ROBERT PŘIBRAM (1880 Praha–1942 Minsk) se uplatnil jako inženýr v Praze. O jeho životních osudech je známo velmi málo. Koncem července 1942 byl deportován do ghetta v Terezíně a počátkem srpna odjel s transportem do běloruského Minsku, kde záhy zahynul.

Poslední Ottův syn EWALD FELIX PŘIBRAM (1883 Praha–1940 Praha) se na německém Staroměstském pražském gymnáziu sblížil s Franzem Kafkou. Byl přesvědčeným sionistou, po okupaci země nacisty spáchal sebevraždu. Jediná Ottova dcera OTTILIE (1876 Pra-

ha–1919 Praha) se stala manželkou vědce dr. Hanse Mayera, který zahynul v terezínském ghettu.

RICHARD PŘIBRAM

Třetí Emanuelův syn RICHARD PŘIBRAM (1847 Praha–1928 Berlín) se prosadil jako chemik a vysokoškolský pedagog. Studoval na vysokých školách v Praze a v Mnichově, kde roku 1869 promoval. Téhož roku přijal místo místo asistenta v zoologickém ústavu pražské univerzity, dva roky působil na Univerzitě v Lipsku (1870–1872) a dva roky v rodném městě jako soukromý docent chemie. Na delší čas se usadil v Černovicích (dnešní západní Ukrajina, tehdy součást habsburské mo-

Richard Příbram.

narchie), kde se stal soukromým docentem na univerzitě (1875), brzy nato mimořádným a nakonec i řádným profesorem všeobecné a analytické chemie (1879). Zastával zde i prestižní posty děkana a rektora. Dlouhou akademickou a vědeckou kariéru uzavřel ve Vídni jako soukromý docent.

RICHARDOVI SYNOVÉ

V lékařském povolání pokračovali i dva Richardovi synové EGON EWALD PŘIBRAM (1885 Vídeň–1963 Cleveland) a BRUNO OSKAR PŘIBRAM (1887 Praha–1962?). Prvorozený Egon prožil první část života v Rakousku a v Německu. Po studii medicíny ve Vídni a v Lipsku pracoval ve Vídni a ve Frankfurtu; roku 1923 se habilitoval jako docent na Univerzitě v Giessenu. Roku 1938 emigroval před nacisty přes Prahu do Šangaje, kde ho zastihla válka. Po desetileté práci v tamní nemocnici odešel roku 1950 do USA, kde se v Clevelandu věnoval lékařské profesi.

Mladší Bruno studoval chemii a i medicínu ve Vídni a v Berlíně, kde posléze pracoval jako chirurg a kde se také roku 1921 habilitoval. Po nástupu nacistů roku 1938 emigroval přes Anglii do USA, kde pokračoval v lékařské kariéře. Žil v Detroitu, New Yorku a u bratra v Clevelandu. Zemřel při návštěvě Německa.

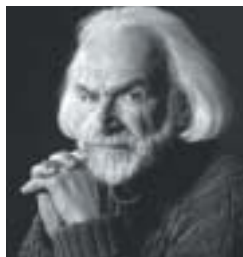
Několik generací špičkových lékařů a vědců v rodině Příbramů představuje jeden z unikátních příběhů v dějinách židovské Prahy 19. a 20. století. Duchovního a vědeckého odkazu svých předků, který přesáhl hranice českých zemí, jsou si vědomi i Příbramové domestikovaní nebo už narození v USA: není neobvyklé,

že si ženy po svatbě ponechávají rodné příjmení a někteří členové rodiny se vydávají do Prahy a do Příbrami, aby v archivech či na hřbitovech pátrali po svých kořenech.

RADEK AUBRECHT

Alfred Příbram.

Karl Harry Příbram.

JAZZOVÁ EXPLOZE

(skladatel a klavírista Šaj Maestro má své album)

Izraelský hudebník Šaj (v anglickém přepisu Shai) Maestro naplňuje veškeré představy o „záračném dítěti“. Na klavír začal hrát, když mu bylo pět let (tedy v roce 1992), a to klasickou hudbu. V osmi letech – když slyšel, jak Oscar Peterson hraje skladbu George Gershwinu – ho nadchl jazz. S významným absolvoval středoškolskou uměleckou akademii Thelmy Yellinové v Gavataim: zabýval se zde nejen hudbou (jak klasickou, tak jazzovou), ale také literaturou. Během studií na Hudební akademii v Jeruzalémě se věnoval jazzovému pianu a skladbě na základě metody RTC, „kompozice v reálném čase“ (viz Maestrova odpověď v rozhovoru), a současně studoval klasické piano u profesora Benjaminu Orena. Díky stipendiu mohl též pobývat v USA a věnovat se hudbě na Berklee College of Music v Bostonu.

Od roku 2006 spolupracoval s baskytaristou Avišajem Cohenem; natočil s ním čtyři jazzovými fanoušky i kritiky velmi ceněná alba: *Gently Disturbed* (2008), *Sensitive Hours* (2008), *Aurora* (2009), *Seven Seas* (2011).

V březnu koncertoval v Čechách s vlastní skupinou, již založil s peruánským basistou Jorgem Roederem a izraelským hráčem na bicí Zivem Ravitzem, a současně uvedl první CD tohoto uskupení.

KONCERT

Koncerty Avišaje Cohena s sebou již přinášejí atmosféru vystoupení světoznámé hvězdy (jíž také bezesporu je): vyprodané koncertní sály (či sportovní stadiony), hudebník, který dokáže strhnout pozornost nejen hudbou a zpěvem, ale i na efekt promyšleným vystupováním. Zato ne zcela zaplněné hlediště pražského Divadla U Hasičů uvítalo hudebníky na pohled „nehvězdné“: basistu a bubeníka, kteří vypadají spíše jako střídme oblečení intelektuálové v kraťasích a brýlích, a křehkého Maestra. Ovšem jen do chvíle, než začali hrát...

Neuvěřitelná energie, hudební exploze, střídání poloh, síly, rytmů, bleskurychlé vibrace nástrojů. Mnohvrstevné skladby, v nichž lze rozpoznat vliv hudby klasické i orientální, moderního a klasického jazzu,

lidových písní či jen zvuků spojených s venkovem, kdy ve skladbě věnované prarodičům nechává na svém klavíru rozeznít zvonky ovčího stáda. Skladba *Obraz* je zase zcela vizuální záležitostí – Ravitz v ní dokáže šelestem a doteky na nástroj vyvolat intenzivní představu štětce nanášejícího barvu na plátno...

Skladatel a klavírista si dle vlastních slov na spolupráčích váží především jejich schopnosti naslouchat, přizpůsobit se jeden druhému a toho, že dokážou hrát „svobodně a současně udržet strukturu“. Zřejmě mu také napomáhají překonat dě-

Zleva: Jorge Roeder (basa), Šaj Maestro, Ziv Ravitz (bicí).

Foto na str. 11–12 archiv skupiny.

dictví Avišaje Cohena – jakkoli v některých skladbách slyšíme ozvěny starších skladeb (*Vyznání; Spící obr*), za okamžik nastane zlom a na posluchače se řítí cosi zcela odlišného. Dodejme ještě, že do Prahy přicestovali z Trutnova (kde hráli v rámci 14. ročníku festivalu Jazzinec) a že tu ještě před oficiálním „křtem“ představili své CD (nazvané jednoduše jmény protagonistů), které oficiálně uvedli o pár dní později v Paříži a následně je představují po Evropě, Spojených státech a Kanadě. Mezi ty, kterým v letáku k CD Maestro děkuje za to, že jeho hudbě „naslouchají a podporují ji“, patří i Petr Pylypov, díky kterému se v Praze představily již desítky špičkových jazzových hráčů a ti izraelské mezi nimi tvoří nezanedbatelnou část (viz www.jmw.cz, kde si lze objednat i Maestrovo album). Více informací i ukázky skladeb naleznete na www.shaimaestro.com.

ALICE MARXOVÁ

OPRAVDU SE TAK JMENUJI

říká Šaj Maestro

Vaše jméno jako by předznamenávalo dráhu úspěšného umělce. Šaj znamená hebrejsky dar, a ještě Maestro. Opravdu se tak jmenujete? A je u vás hudba rodinnou tradicí?

Opravdu se tak jmenuji. Šaj je v Izraeli poměrně časté jméno a Maestro se prý zas jmenuje hodně lidí v Jugoslávii, odkud pochází rodina mého děda. Jsem jediný, kdo se v rodině zabývá hudbou profesionálně, takže mám také největší užitek z našeho jména.

Oba rodiče mají hudbu jako svůj koníček: otec hraje na kytaru, maminka hrála na klasické piano. Mladší sestra Gal je velmi dobrá klavíristka a hraje i na basu.

Dvě krásné skladby jste věnoval prarodičům. Jaké měli osudy?

Matčini rodiče žijí v Tel Avivu a otcovi rodiče v kibucu Bar-Am. Myslím, že se neměli špatně, i když museli překonat spoustu problémů. Děda z kibucu kdysi dávno pásl na izraelských kopcích ovce a druhý byl atomový fyzik. Všichni ještě žijí a se svými životy se dokázali vypořádat velmi statečně. Mám je moc rád. Proto jsem jim věnoval písně *Létající pastevec* a *Stateční*.

Studoval jste hudbu na základě metody real time composition, kompozice v reálném čase. Mohl byste vysvětlit, v čem spočívá a jak ji lze využít při skladbě či hře? A jak vhodná je pro jazz?

Ten pojem odkazuje výhradně k improvizaci. Zhruba by se dalo říct, že to znamená vytvořit umělecké dílo z ničeho. Dostat se do stavu, kdy máte úplně prázdnou hlavu – pak začnete hrát a během hraní vytvoříte skladbu. Myslím, že nejdále tuto metodu dovedl Keith Jarrett. Oficiálně jsem se ji učil krátce, ale improvizovat se učím každý den. Jazz normálně znamená vytvářet variace na známé písně, přede hry k nim, závěry a tak dál. Tohle je trochu něco jiného.

Kdo patří k vašim oblíbeným klasickým klavíristům?

Mám rád Klaru Haskilovu, Arthura Rubinsteina, Dinu Lipatti, Daniela Barenboima a spoustu dalších.

A k jazzovým hráčům?

Art Tatum, Billie Holiday, Frank Sinatra, Keith Jarrett, Brad Mehldau, Brian Blade, Bud Powell a spousta dalších.

Kdy jste se rozhodl vytvořit vlastní skupinu? A domníváte se, že ještě někdy budete pracovat s bývalými spoluhráči, například s Avišajem Cohenem?

Rozhodl jsem se asi před dvěma lety, když jsem ještě hrál s Avišajem. Určitě to ve mně zrálo postupně. Člověku chvíli trvá, než si uvědomí, že chce světu vyjádřit svou osobnost tím, že použije vlastní skladby. Nejtěžší bylo začít, pak se věci daly do pohybu jakoby samy od sebe.

S Avišajem budeme určitě někdy spolupracovat. Nevím, zda jako součást skupiny, nebo zda to bude společný koncert. To ukáže čas.

Zařadil jste na CD i neautorské skladby?

Jedinou, bulharskou lidovou píseň *Kalimanku Denku*. Slyšel jsem ji jako ženský sbor a tak se mi líbila, že jsem si ji přepsal pro klavír.

Jak jste našel nové spoluhráče?

Řekl bych, že na základě toho, že všichni vnímáme hudbu stejně, což znamená velkou sílu. Myslím, že naši nejsilnější stránkou je to, že při hudbě dokážeme intenzivně naslouchat jeden druhému.

Do jaké míry vaše trio při koncertech improvizuje?

Tak ze 70–80 procent. Každé představení se proto od druhého hodně liší. Na tomhle bandu se mi líbí, že Ziv a Jorge jsou vynikající a otevření muzikanti a nebojí se mou hudbu ustavičně měnit. Pomáhají mi

hrát mé vlastní skladby, jako bych byl doprovod. Což znamená, že se nebojí měnit veškerá má předchozí hudební zadání.

Zdá se, že Prahu mají izraelští jazzmani v lásce.

Praha je úžasná, mám město a diváky moc rád, jsou vřelí, otevření. A protože existuje spousta skvělých izraelských jazzových hudebníků, myslím, že je úplně přirozené, že se v Praze jednoho dne objeví. (am)

SVÉHO DRUHU KOMPLEXNÍ (poznámka k Mobilnímu archivu)

O Mobilním archivu z Izraelského centra digitálního umění v Cholonu a jeho současném zpřístupnění v pražském Tranzitdisplay, kulturním centru s mezinárodním programem, jsme stručně informovali v minulém čísle *Rch*.

V rozšířené anotaci ke zmíněnému archivu se hovoří o videomateriálu, sesbíraném během posledních dvaceti let, jenž „odráží většinu geopolitických a sociálních změn a napětí v regionu. Nenárokuje si být nejúplnějším archivem, ale svou různorodostí a záběrem vytváří svého druhu komplexní obraz a odraz složitých konfliktů a soužití židů a Arabů v determinovaném prostředí nacionálních, náboženských a historických vztahů. Archiv putuje již dva roky po různých světových muzeích a uměleckých institucích. Každá zastávka umožňuje různé metodologické přístupy a generuje jiná témata. Způsob výběru filmů otevírá široké pole diskuzí nad lidským údělem prožívaným v globálním neuralgickém bodě, jakým bezpochyby Izrael a Palestina jsou.“

Do archivu jsem se tedy vypravila a zpětně si uvědomila, jak varovně zní formulace „svého druhu komplexní obraz“ a vlastně i klíse „globální neuralgický bod“. Po návštěvě bych ráda uvedla informaci na pravou míru. V Tranzitdisplay centru v Dittrichově ulici je přístupných na 1200 DVD s videofilmy (v angličtině či s anglickými titulky). Bohužel u nich není katalog, takže zájemci (pokud nejsou znalci a nevědí, co přesně hledají) se nemají čeho chytit – nosiče nejsou děleny ani tematicky.

Lze tedy zkoušet tituly namátkou: já se snažila vystopovat filmy s blízkovýchodní tematikou. Zájem o ně je, protože mnohé z nich byly z police vytažené. Dalším vodítkem je doporučený kurátorský výběr, otištěný na volných listech.

BEZ KONTEXTU

Jeden blok tipů se věnoval proměně postavení mýtu v izraelské společnosti: lidé se stávají tragickou obětí vlastních mýtů. Snímek *Itzik* zachycuje postavu izraelského Žida, který ospravedlňuje svou nenávist k Palestincům biblickými citáty a židovskou tragédií za druhé světové války. Další snímek z navrhovaného bloku zachycuje židovské osadníky, kteří v pátek před šábesem házejí kameny na palestinské děti, které je na oplátku natočí videokamerou. Jiný film konfrontuje biblický mýtus o Davidovi. Současným Davidem je izraelský voják, který se vrací z boje a je konfrontován s kočovným Arabem, symbolizujícím židovský život dle bib-

lického textu. Ohlášená přednáška v centru se pak věnuje tématu oběti jako politického nástroje v rámci konfliktu s Araby.

Z řečeného a obsahu dalších snímků, které jsem si pustila (mnohé byly z produkce organizace B'Tselem, Izraelského informačního střediska pro lidská práva na okupovaných územích), soudím, že přesnější formulace pro „svého druhu komplexní obraz“ by měla znít jinak. Snad „obraz, zaměřený výlučně na zkoumání Izraele jako země, které okupuje a z různých (často zcela iracionálních či svévolných) důvodů na různých rovinách ponižuje Palestince“. Nelze se přitom přit o pravdivost jediného případu, který kamery v dokumentech či svědectvích zachytily: k průtahům na checkpointech dochází; vojáci netrpělivě odhánějí muže, kteří je natáčejí kamerou; lidé ze Západního břehu potřebují po intifádě v roce 2000 povolení k cestám do Izraele a nemusejí ho dostat; bezpečnostní zeď přinesla mnohým Palestincům problémy; osadníci mohou být nesnášenliví a vojenské prostředí či zkušenost genocidy může vychýlit lidské povahy... Vadí opravdu jen ta komplexnost „svého druhu“, to, že něco chybí: ta složitější, pro aktivisty hůře zachytitelná, přesto podstatná strana příběhu.

JEDNOZNAČNÝ POCIT

Izraelským tvůrcům, kteří mají arabsko-židovský konflikt zarytý pod kůží, nemusí nikdo nic vykládat, situaci znají a trápí je a dle svého levicově orientovaného smýšlení hledají možnosti nápravy tím, že pranýřují, co špatného se děje na izraelské straně. Ale znají kontext konfliktu i diváci v jiných zemích, kterými archiv putuje? Nebylo by dobré k projektu, který podpořila rakouská Erste Foundation, české ministerstvo kultury, Hlavní město Praha a MČ Praha 2 vydat alespoň – když ne katalog – informační brožuru s přehledem základních zobrazovaných událostí, ukázat fakta v kontextu? Lidé, podávající svědectví, hovoří o době před intifádou a po intifádě, jako by se jednalo o přírodní úkaz a za tragédie, které způsobil, nikdo nenesou zodpovědnost. Ti, kdo mluví na kameru, ji určitě nenesou, ale ti, kdo svědectví sbírají a problémy představují, by se – třeba jen detailnější otázkou – o širší pohled pokusit měli. A když ne oni, tak ti, kdo podobný projekt pro zahraniční diváky připravují. Takto si navzdory proklamacím o možnosti „širokého pole diskuzí nad lidským údělem“ z onoho „globálního neuralgického bodu“ odnesou zcela jednoznačný pocit. (am)

TETA A DĚDICOVÉ

Zánik evropské kultury v anekdotách F. Torberga – část druhá

V roce 1978, necelý rok před svou smrtí, vydává Friedrich Torberg knihu Teta Joleschová a dědicové (Die Erben der Tante Jolesch), která je i není pokračováním v té době už známého a oblíbeného „Zániku evropské kultury v anekdotách“. Tak zní podtitul knihy, ve které se rakouský a rov-

Friedrich Torberg. Foto archiv.

něž československý autor německého jazyka snažil vyrovnat se ztrátou, kterou pro něj znamenal zánik podunajské monarchie a jejího duchovního odkazu. Politicky se to stalo roku 1918, v duchovním slova smyslu skončila rakousko-uherská říše definitivně ve chvíli, kdy do Rakouska a Vídně vstoupila vojska nacistického Německa.

Je třeba říci, že se Torberg, tak jako celá řada středoevropských autorů jeho generace, s touto ztrátou nevyrovnal nikdy. Ale našel – pro svou potěchu a také pro potěchu mnoha dalších – způsob, jak zastavit alespoň na chvíli čas, a dokonce, jak posunout ručičky hodin zpět, až do dob, kdy historky, příběhy, vzpomínky a anekdoty vyprávěly živé osoby a nikoli jen jejich nostalgické přízraky.

Dědicové vedle doplňků a upřesnění, týkajících se knihy první, přinášejí i ledacos nového. Nejsou to jen další, do Tety nezařazené příběhy a příběhy. Přinášejí i mírně změněnou optiku, větší pozornost je věnována emigraci v Evropě a především v Americe, častěji se historky a historie odehrávají v poválečném Rakousku, kam se Torberg v roce 1951, už jako americký občan, vrátil.

Jako lze říci, že Dědicové jsou i nejsou pokračováním Tety, stejně tak nezbyvá než konstatovat, že jsou i nejsou nostalgičtější, ironičtější, melancholičtější... Tak by se dalo pokračovat ještě hezkou chvíli. Ocítá-

me se v prostoru, který byl plný energie, života a činnosti všeho druhu a vybavený specifickou schopností převádět alespoň zčásti toto vše do neodolatelného a neopakovatelného humoru, občas jen do prosté legrace a jindy zase do point, které, jakkoli se jim musíme od srdce smát, postihují ty nejhlubší problémy a občas i tragédie.

Ten prostor se vyprázdnil, život a energie, alespoň v daném skupenství, se z něho vytratily. To, že se Torberg, přes všechna rizika, která si uvědomoval a ostatně se s nimi v sérii předmluv předem vypořádal, odhodlal Tetu Joleschovou doplnit a vrátit se k ní, signalizuje, jak důležité byly pro něj návraty do toho ztraceného světa, jehož hlas a dech si uchoval alespoň v paměti. Rok po vydání knihy Teta Joleschová a dědicové, v listopadu 1979, Friedrich Torberg umírá. Je jedním z těch, díky nimž si můžeme alespoň částečně uvědomit, jaký byl svět, ve kterém žil a chtěl žít. A i těch několik následujících ukázek do-
svědčuje, o co všechno jsme jeho ztrátou
přišli. **jd**

POLDI BECK

Jeho největším a vpravdě nepomíjejícím počinem bylo vydání časopisu, v němž chtěl dát volný průchod svému odporu k nesmyslným klišé a návykům žurnalisumu. Jmenoval se „Prostopravda, časopis pro šíření světla a pravdy“ a hned pod titulem měl upozornění: „Otázka ‚Jak to, neexistuje přece žádné prostosvětlo?‘ zbavuje tazatele práva zakoupit si tento časopis.“ Ke zvláštnostem časopisu patřil fakt, že programově vyšel jen jedenkrát, protože také první věta úvodníku zněla: „Tímto číslem se vydávání ‚Prostopravdy‘ zastavuje.“ Tiráž se prezentovala jako rejdiště zmíněných Beckových idiosynkrazí. „Prostopravda“ vychází náhle“ stálo tam a dále „Majitel: kupující“ – štouhanec proti (podle Bečka) „pobuřujícímu nemravu“, že si člověk za své peníze koupí nějaké noviny, a pak se mu tiráž vysmívá kupříkladu sdělením „Majitel: Steyrmühl, a. s.“. Následoval údaj „Stern je trouba“. Poldi Beck byl toho názoru, že to konečně musí někdo říct, nechtěl to ale roztrubovat naplno – protože kdo čte tiráž –, aby našeho přítele Ernsta Sterna neurazil. Text v rámečku na titulní straně zněl „Uspěchanému čtenáři: Podívejte se dovnitř listu“. Tam se nacházely pozoruhodné, a lze říci jedinečné rubriky jako „Zanedbatelné z celého světa“

a „Radostný kurýr“, který chtěl krátkými zprávami o potěšujících příhodách upozornit na slunné stránky všedního dne: „Včera kolem páté hodiny odpolední se 47leté kuchařce Anně Kratochwilové na poslední chvíli podařilo stihnout autobus číslo 12 na zastávce Svatoštěpánské náměstí“ nebo: „Jak jsme zjistili, poobědval 34letý obchodní zástupce Jonas Grün v úterý v hostinci U Divouse polévku s noky, hovězí s oblohou a jablkový štrúdl. Velmi si pochutnal.“

DIETRICHSTEIN

O nejhezčí dietrichsteinovskou anekdotu se postaral Dietrichstein sám, když za první světové války dostal od novin *Neues Wiener Journal* nabídku, aby napsal reportáž o císařské menażerii v Schönbrunnu. Jak se ukázalo, klec s opicemi – jedna z velkých schönbrunnských atrakcí, kterou bylo bezpodmínečně nutno vyličit – se právě tehdy představovala, takže Dietrichstein svou reportáž prozatím nemohl dokončit. Požádal, aby mu poslali zprávu, až bude přestavba hotová, a nechal za tím účelem v schönbrunnské dvorní kanceláři svou adresu.

Tady je třeba vědět, že v Rakousku (podobně jako v Maďarsku a Německu) existují židovská příjmení, jež jsou totožná se jmény knížecích rodů. Předkové těchto rodin bývali před dávnými časy jako takzvaní „chránění Židé“ ve službách příslušných vysokých aristokratů a v důsledku emancipace a s ní spojeného přidělování občanských jmen dostávali jména po svých ochranitelích. Vypráví se, že starosta Lueger, jemuž vprostřed studia důležitých spisů ohlásili návštěvu knížete Löwensteina-Wertheima-Freudenberga, poslal sekretáře trochu roztržitě ven se slovy: „Řekněte těm třem Židům, ať počkají.“ Kromě zmíněných není také u nositelů jmen Liechtenstein, Fürstenberg, Schwarzenberg, Nassau a jiných – jako právě Dietrichstein – předeem jasně, zda jde o knížata, nebo o Židy. A poněvadž odpovědný kancelista správy císařské menażerie se chtěl pojistit proti možnému porušení etikety, zaslal, když byla přestavba dokončena, dotyčné vyrozumění na adresu „Jeho Jasnost kníže Egon Dietrichstein, Vídeň II., Grolse Mohrengasse 16, IV. patro, dveře 27, u pí Katzové“.

DIVADELNÍ

Tato divadelní anekdota maďarského původu se vyznačuje podivným splýváním v podstatě divergentních sfér „umění“ a „židovský rodinný život“.

V Národním divadle byl nevýznamný herec vedlejších rolí jménem Gyula Boros, který byl tak žalostně špatný, že si kri-

tika nenechala ujít žádnou příležitost, aby ho důkladně neztrhala, přičemž to ztrhání představovalo nezřídka rozsáhlejší text než role, již Boros sehrál. To se pomalu proslechlo až do jeho rodného Segedínu, a když takto smutně proslulý herec zase jednou přijel na velké židovské svátky domů, přijala ho stísněná nálada.

Během slavnostní hostiny nicméně nepadlo jediné slovo, které by mu situaci objasnilo. Teprve po jídle mu otec pokynul, aby s ním šel do vedlejšího pokoje:

„Gyulo, synku můj,“ začal váhavě. „Nejde tu o mne... Ale maminku to tak trápí... Prosím tě: hraj dobře!“

MOLNÁR

To, nad čím se v Itálii a později ve Francii v začátcích emigrace zvláště rozhořčoval, byly nesčetné formuláře, které člověk musel při každé příležitosti vyplňovat, aby dostal jakékoli potvrzení, které úřady zrovna požadovaly.

„Blbá komedie,“ konstatoval Molnár nakvašeně. „Proč se musíme mořit s těmi podrobnými údaji. Nikoho nezajímají. Bylo by mnohem jednodušší, kdybychom všechny rubriky vyplnili stejně. Jméno: Židák. Narozen: Židák. Povolání: Židák. A tak dále. Ti lidi přece nechtějí vědět vůbec nic jiného.“

Měl samozřejmě pravdu. A samozřejmě to nebylo nic platné.

HOLLYWOOD

Nesrovnatelně se uměli v Hollywoodu prosadit maďarští emigranti – což bylo něco, co Maďaři vůbec rádi dělali a pro co našli v Hollywoodu o to lepší půdu, že se tam setkali s kolonií krajanů, kteří se tam etablovali již dříve, s vlivnými producenty, jako byl Joe Paszternak, a s úspěšnými režiséry, jako byl Mike Curtis, dříve Mihaly Kertesz, nemluvě o Gyurim Martonovi, divadelním a filmovém agentovi se světovým rozhledem, který odevždy podporoval i nemaďarské autory.

Bylo by dětinské chtít popírat spisovatelský talent maďarských autorů – ať se jmenovali Fodor nebo Bus-Fekete, Lengyel nebo László. Prokázali jej již v Evropě a prokazovali ho nyní i v Hollywoodu. Jejich vytříbený smysl pro aktuální potřeby trhu jim umožňoval, aby nabídli námět slibující úspěch vždycky o chvíli dřív, než si producenti vůbec uvědomili, že právě to je námět, který hledají. Maďaři je o tom uměli pře-

svědčit a tím dokumentovali další ze svých talentů. Nejsilnějším talentem ale byl ten třetí. Bylo to zvláštní, ale ony úspěch slibující náměty měly skutečný úspěch jen zcela výjimečně, i když jejich autoři většinou spolupracovali i na scénáři, takže se nedala použít výmluva v těchto případech obvyklá, že totiž dobrý příběh zpackali ve scénáři. A co bylo ještě zvláštnější: Maďaři, kteří byli odpovědní za onen neúspěch, vzápětí nato prodali další příběh, dokonce za vyšší cenu, a byli angažováni na psaní scénáře za ještě vyšší plat. Veškeré pokusy přijít na kloub záhadě tohoto procesu ztroskotaly. Nikdo se nedostal dál než k pokrčení ramen a povzdechu: „Člověk by musel být Maďar!“ U vchodu do Writers' Building společnosti 20th Century Fox, kde tenkrát mělo smlouvu snad tucet Maďarů, se jednoho dne objevil transparent: „Being Hungarian is not enough“, že prý nestačí být Maďar. Ale stálo to, a onen bezmocný výkřik na tom nemohl nic změnit. (O léta později, už zase v Evropě, byl použit podobně strukturovaný

Café Central v Budapešti. Ferenc Molnár první zprava. Foto archiv.

výrok – pronesený ze žárlivosti jedním židovským hercem o druhém židovském herci: „Být Žid, to není celovečerní program.“)

Ještě jedna historika, která se výtečně hodí pro ilustraci maďarského charakteru a jejíž vnitřní pravdivost nemůže ovlivnit, jestli se skutečně stala, nebo ne.

Metro-Goldwyn plánoval zfilmování Kálmánovy operety *Hraběnka Marica* v super produkci a sám velký Louis B. Mayer přijal skladatele, aby mu mohl předstřížit projekt v celé nádhře:

„Rádi bychom už od začátku postupovali ve shodě s vámi, Mr. Kálmán. Měl byste schválit už i autora scénáře. Mysleli jsme na Georga Allisona. Znáte ho?“

„Bohužel ne,“ litoval Kálmán.

„Nevadí. Do úvahy přichází ještě několik dalších.“ Louis B. Mayer potají vrhl pohled na své poznámky. „Znáte Ladislase Fodora?“

„Jestli ho znám?“ Kálmán se zatvářil

uraženě. „Kdo by neznal Fodora Laciho? To ví každé dítě, že to je jeden z největších evropských dramatiků.“

„To rád slyším. A co Bus-Fekete?“

„Bus-Fekete!“ zajasal Kálmán. „Lepšího nenajdete. Toho bychom mohli dostat?“

„Ano, proč ne. A pak...“ (opět posloužil lístek s poznámkami) „...pak by tu ještě byl Melchior Lengyel. Co si o něm myslíte?“

Kálmán se napřímil. Hlas mu zněl stísněně ze samého respektu:

„Génius. Chodil jsem s ním do školy. Génius.“ „Well, Mr. Kálmán,“ uzavřel rozhovor filmový magnát a opřel se do zadu. „Koho byste tedy chtěl jako autora scénáře?“ „Allison, please,“ řekl Kálmán.

Aneb jak praví úsloví: Kdo má za přítele Maďara, ten už nepotřebuje nepřátele.

Samozřejmě se za večerů pořád znovu mluvilo o staré vlasti, o starých časech, o starých přátelích, o jejichž osudu jsme nic nevěděli. Ale nebyly to vždycky jen špatné zkušenosti, které jsme si tam vyměňovali a porovnávali. Občas, zejména

když počáteční nadšení Rakušanů z návratu do Říše začalo vyprchávat, se leckterému ze zde shromážděných emigrantů dostalo účinné pomoci a lidské účasti i od jeho nežidovských sousedů a známých, kteří tak činili dílem z vědomím, jaké nebezpečí je s tím spojeno, dílem z čiré nevědomosti – jak tomu pravděpodobně bylo u onoho často citovaného pekaře, který se krátce před svátkem Pesach podle letité zvyklosti objevil v bytě svých starých

židovských zákazníků a se slovy „Heil Hitler, paní Kohnová, nesu vám ty mace-sy“ jí předal obvyklý balíček.

Jestli je tahle historika vymyšlená, pak ten či onen emigrant mohl posloužit zaručeně vlastním zážitkem: Jeden byl včas varován bývalým spolužákem a nynějším sturmbannführerem, že se chystá domovní prohlídka, jiný dostal v nejkratší době doklady k vystěhování zásluhou intervence přítele, který byl u gestapa, a jiný zas vděčil gestapákovi za to, že si směl vzít s sebou celé zařízení bytu...

„Já tedy nevím,“ nechala se slyšet stará paní Weinerová a vrtěla hlavou. „U nás gestapo vůbec nefungovalo.“

Friedrich Torberg: Teta Joleschová a dědicové. Přeložila Eva Pátková, vydalo nakl. Paseka v roce 2012. 280 stran, dop. cena 299 Kč.

Josef Šelomo Delmedigo – Jašar z Kandie

ŽIDOVSKÝ POLYHISTOR (II)

Z cyklu *rabínští učenci středověku a renesance*

V minulém čísle *Roš chodeš* jsme sledovali životní peripetie lékaře a univerzálního učence Josefa Šeloma Delmediga. Delmedigo je však zajímavý nejen jako doklad zvýšené migrace Židů v raně moderní době. V následujícím textu se budeme podrobněji zabývat Jašarovými spisy a myšlením, jak je předestírá Isaac Barzilay, autor Jašarovy biografie (Leiden 1974). Soustředíme se na Jašarova studia astronomie, která se pokusíme zařadit do dobového kontextu.

„NOVÁ VĚDA“ V AŠKENÁZU

Jašar sepsal celou řadu spisů, z nichž pouze menší část byla vydána tiskem. Na vině byla zřejmě Jašarova skepse k vydávání knih, pramenící z vědomí, že ani vytištěná kniha nezaručuje autorovi pozornost publika. Sám navíc zdůrazňoval význam osobního kontaktu studenta s učitelem: „*Toužil jsem získat znalost všech disciplín u pramene, přímo ze rtů vynikajících mistrů. ... Poznal jsem totiž dobře rozdíl mezi osobním studiem a četbou.*“

Jašar se současně (podobně jako o několik století před ním Avraham ibn Ezra, viz *Rch* 1/2012) stavěl kriticky ke stavu vzdělanosti aškenázské společnosti. Navzdory zvýšení zájmu o přírodní vědy od počátku 16. století se aškenázská vědecká knihovna i v jeho době omezovala na středověké texty židovských autorů, především Maimonida, Ibn Ezry nebo Levi ben Gersona-Gersonida (jeho filosofický spis *Milchamot ha-Šem* obsahuje v páté části kritiku některých aspektů ptolemaiovské astronomie). Jašar si starších autorů vážil, nesdílel však přesvědčení o všeobecném úpadku světa (a tedy lidských intelektuálních schopnostech), jež v židovském prostředí převažovalo a degradovalo význam nového poznání ve prospěch „starých autorit“. Jašar naopak v souladu s pohledem progresivních nežidovských myslitelů své doby považoval lidské poznání za kumulativní. Připomeňme slavný paradox Jašarova staršího současníka Francise Bacona „*Antiquitas saeculi, juvenus mundi*“, který bychom mohli volně přeložit „stará doba byla mládím světa“. Bacon vlastně říká, že spojujeme-li autoritu se stářím, nejsou nejvýznamnější autoři minulé doby, ale naopak autoři nejsoučasnější, neboť ti mohou přehlédnout delší úsek světových dějin než jejich předchůdci a čerpají z toho, co bylo postupně odhaleno.

Jašar, o jehož studiích u Galileia jsme se zmínili v minulém díle, si stejně jako další představitelé tzv. nové vědy již uvědomoval význam bezprostředního pozorování (uměl měřit teplotní rozdíly termoskopem a používal k měření času vodní hodiny): „*Co se poznání získaného smysly a zkušeností týká, člověk nesmí důvěřovat ostatním více než sobě. Kdo může dokázat, že Ptolemaiovův zrak byl ostřejší nebo Galénův hmat, když zkoumal pulz ... citlivější než náš, zvláště disponujeme-li nástroji o mnoho přesnějšími!*“ V souladu s tím se Jašar snažil zprostředkovat hebrejsky čtoucímu publiku nejnovější vědecké poznatky: „*Mým úmyslem bylo sepsat hebrejské kni-*

Albrecht Dürer: *Astronom.*

hy obsahující veškeré poznání a vědu, aby se Židé dostali na tutéž úroveň jako ostatní národy a jejich ponižení skončilo.“

SEFER ELIM

Když roku 1629 vyšel v čerstvě otevřené amsterdamské tiskárně Menaše ben Israele svazek Delmedigových astronomických, matematických a přírodovědných textů pod názvem *Sefer elim* (Kniha hrdinů), bylo autorovi téměř čtyřicet let. V jednotlivých oddílech spisu, jehož část má formu odpovědí na dotazy karaitského učence Zeracha ben Nisima, s nímž si Jašar dopisoval, pojednal Jašar řadu problémů matematiky, geometrie, mechaniky, astronomie, optiky, měření času a geografie.

KOPERNÍK, BRAHE A KEPLER

Jašar zvládl dokonale starověkou a středověkou astronomii, kterou studoval již

v Padově. Z astronomů raně moderní doby nejvíce obdivoval Tycha Braha a Johanne-se Keplera, jehož označil za „*největšího matematika naší doby*“, a pak Mikuláše Koperníka (1473–1543). Toho však viděl nikoli jako novátora, spíše jako někoho, kdo vysvětluje a napravuje omyly a opomenutí starších učenců, zejména Ptolemaia, jenž i po Koperníkově vystoupení tvořil základ akademického studia astronomie. Ve spise *Elim* Jašar nicméně shrnuje ptolemaiovskou představu vesmíru, v jehož středu stojí Země, vyjmenovává rozpory mezi touto teorií a pozorováním planet, aby představil alternativní pohled: „*Podle Koperníka je středem vesmíru Slunce, postupně obkružované Merkurem, Venuší, Zemí, Jupiterem a Saturnem. ... Takže pokud Slunce stojí mezi Zemí a Marsem, Mars je Zemí vzdálenější nežli Slunce. Totéž platí o Merkuru a Venuši, jež jsou ze stejného důvodu vzdálenější od Slunce, avšak pokud je Země mezi nimi a Sluncem, jsou Zemí blíže nežli Slunce ... jež jako král na trůně je ve středu světa a nadáno magnetickou přitažlivostí, pohybuje a vede planety po jejich drahách. To se týká i Země ... jejíž stálý pohyb bude pokračovat, dokud neustane síla Slunce. ... Avšak také sama Země je nadána magnetickou silou, jež působí pohyb Měsíce okolo ní.*“

Z citace je zřejmé, že Jašar byl obeznán jak s Koperníkovým pojetím vesmíru, tak s pozdějšími teoriemi magnetismu Williama Gilberta (1544–1603), přinejmenším skrze Keplerovy názory o všeobecné gravitaci.

Přestože Jašarovy astronomické spisy jsou eklektické, intelektuální otevřenost a samozřejmost, se kterou Jašar zmiňuje nejčerstvější a pro mnoho čtenářů skandální teorie, řadí *Sefer elim* vedle stejné jedinečné tisku, spisu pražského Davida Ganse *Magen David* (Praha 1612), který rovněž geocentrickou teorii zmiňuje: „*Před sedmdesáti lety žil jménem Mikuláš Koperník, jenž svým vědeckým nadáním předčil všechny astronomy své doby. Říkalo se o něm, že od Ptolemaia se mu nikdy nevyrovnal. Zkoumal s nevšední péčí pozice a pohyby planet a hvězd. Aby vyřešil nespočetné a složité problémy, které tyto skutečnosti vyvolávají, a především aby pronikl k příčinám těchto pohybů a s nimi spojených rozporů, usoudil a argumenty podepřel, že sféry jsou zcela nehybné a že je to zemská sféra, co způsobuje neustálý pohyb kolem nich. Věnoval tomuto důkazu rozsáhlou knihu, plnou hluboké a bezmezné inteligence. Velké množství uznávaných vědců naší doby vyjádřilo s jeho náhledem dokonalý souhlas. Uvádím tuto skutečnost proto, abych zdůraz-*

nil, že jsme daleci toho, abychom připouštěli, že vše, týkající se pohybu hvězd a planet, je v souladu s tím, co řekli staří astronomové. Nikoli! V této věci je lidská mysl zcela svobodná, aby odhalila teorii, jež se zdá být sama o sobě smysluplná, pokud tato teorie nabízí rozumné vysvětlení protikladných pohybů vesmírných těles.“ (Magen David, fol. 3)

MAHARAL O GEOCENTRICKÉ TEORII

Gansovo vyjádření, jež není příliš vzdáleno Jašarovu, je vhodné položit vedle teorie poznání Jehudy Löwa-Maharala (*Netivot olam*, kap. 14). Löw píše, že člověk je povinen poznávat svého tvůrce, a proto musí studovat i jeho stvoření: „Z nebes může člověk poznat vznešenost stvořitele, který je vytvořil, velikost jeho moci a jeho moudrost, pokud porozumí jejich drahám a uspořádání.“

Současně Maharal zdůrazňuje, že „člověk, jenž je součástí přírody, může pochopit pouze to, co je přírodní. Nadpřirozené mu zůstane vždy skryto.“ (*Gvurot ha-Šem*, s. 16) Významný historik židovské kultury David Ruderman se domnívá, že by toto tvrzení mělo být chápáno jako vymezení prostoru, ve kterém může lidský intelekt svobodně uvažovat. Právě tímto způsobem chtěl Maharal jistě chápat i Gans. Ve skutečnosti byl Maharal vědě nakloněn daleko méně. Lidskému intelektu sice přiznával schopnost poznávat smyslům přístupný svět přírody, avšak tento viditelný, slyšitelný a hmatatelný svět je podle Maharala neoddělitelnou součástí vyšších duchovních světů, ke kterým lidský rozum proniknout nemůže. Jakékoli poznání dosažené prostřednictvím lidského rozumu je podle Maharala vždy jen pokusné, neboť nebere v úvahu celou skutečnost – jinými slovy, člověk je vždy v pozici někoho, kdo vidí poprvé loď a domnívá se, že je to jen věc plující na hladině, neboť neví, že loď má také ponořený kýl, skrytý pod hladinou.

Maharal píše: „Právě Nežidé se touží v této disciplíně co nejvíce vzdělat, a jak známo, skutečně v této vědě dosáhli nesmírné moudrosti. Avšak často po jedné vědcích přicházejí další a výsledky úmorného úsilí předešlých ruší. Tak například vystoupil jeden, kterého zvali představitelem nové astronomie, a předložil zcela jiný popis pohybu planet a hvězd, než jak jej chápali všichni předchozí vědci. Popřel názory všech a předložil nárys nové vědy (chochma chadaša). Avšak on sám napsal, že zatím není schopen vysvětlit vše. ...“

(pokračování na str. 20)

Kroměříž poosmnácté

Na sedmdesát zájemců o dějiny a současnost židovských obyvatel Moravy a Slezska se zúčastnilo loni v listopadu v Muzeu Kroměřížska 18. konference *Židé a Morava*. První z dvaceti referátů přednesl Bohumír Smutný z MZA v Brně, který pracuje na slovníku brněnských podnikatelů. Židovský původ měla asi třetina z nich. V 18.–19. století zakládali továrny či sklady v okolí Brna a proti cechům, které jim činily potíže, často našli zastání u dvorské komory. Dana Massová z Regionálního muzea v Mikulově představila život a dílo novináře a spisovatele Hieronyma Lorma, rodáka z Mikulova (1821). Lorm ztratil v mládí sluch a během života i zrak a vytvořil systém dorozumívání pro hluchoslepé. Trampoty židovského učitele Wilhelma Kohna v Prostějově popsala Marie Dokoupilová z Muzea Prostějovska. Kohn byl roku 1820 obviněn, že vyučuje též křesťanské děti, a to i základům katolického náboženství. Jaroslav Klenovský z ŽO Brno popsal historii židovského osídlení Šternberka, které se dělí do dvou etap rozdělených vyhnáním Židů v 16. století (pak od poloviny 19. století). Blanka Rozkošná z pražské Matany, a.s., zmapovala židovské osídlení v Markvarci a Olšanech. „Brněnské“ období (1936–39) legendárního židovského vychovatele a tělocvikáře Freyho Hirsche (1916 Čáčky–7. 3. 1944 Osvětim) přiblížila Alena Mikovcová z ŽO Brno. Marta Malá z NFOH prezentovala části své disertační práce o praktikování judaismu v terezínském ghettu. Eva Kalousová z FF UP Olomouc přiblížila životní osudy uherškobrodského rodáka Elhanana Gafni (Pavel Winterstein, 1916–2010), který působil jako agent čsl. bezpečnosti mezi studenty pražské německé univerzity, v roce 1939 uprchl do Palestiny, po válce byl sionisty vybrán, aby u nás pomáhal transferu polských Židů do Palestiny. Pavel Maňák z UP v Olomouci nastínil životní dráhu Zeeva (Viléma) Schecka (1920–1978), později izraelského diplomata, jemuž se v terezínském ghettu podařilo uschovat množství písemností, které jinak Němci likvidovali. (Přednášející překvapil zjištěním, že Scheck zaznamenal i terezínské vtipy či nápisy z pánských záchodků.) První část dne zakončila Blanka Soukupová z UK přednáškou o specifických poválečné židovské Moravy z pohledu státních orgánů. Často šlo o restituce majetků židovských obcí, zajímavostí byla snaha o získání pojistek za vypálené synagogy.

Následoval odpolední blok, který zahájil Ladislav Soldán ze Slezské univerzity pojednáním o antisemitismu v díle J. Demla. Podle jeho zjištění byly Demlovy výpady projevem sociálního a nacionálního antisemitismu své doby, ne antisemitismu rasového. Tomáš Hrbek z ŽO Olomouc popsal pobyt K. Poláčka v Olomouci v březnu 1943. Poláček zde katalogizoval knihy a v židovských rodinách se účastnil společenských večerů, které se suchým humorem popsal v dopisech přítelkyni D. Vaňákové. Jana Stará z brněnského NPÚ popsala vybrané vilové stavby židovských rodin (Znojmo, Miroslav, Mikulov, Břeclav); doložila, že židovští zadavatelé většinou angažovali židovské architektky a stavitele.

Miroslava Kyselá z UP Olomouc referovala o ostravském rodákovi Josefu Wechsbergovi (1907–1983), který se po studiích ve Vídni a na Sorbonně stal parlamentním tajemníkem Židovské strany. Vláda ho r. 1938 vyslala do USA přednášet o sudetoněmecké problematice; v USA už zůstal a proslul pak svými fejetony a prózami. Eva Janáčková z Ústavu pro dějiny umění FF UK představila rodáka z Jihlavy, fotografa Rudiho Weissensteina (1910–1992), který mj. jako jediný fotografoval akt vyhlášení Státu Izrael (1948) a jehož fotoateliér v Jeruzalémě spravuje více než milion jeho negativů. Mj. obživě Židů na Uherškohradištsku se věnovala Milada Písková ze Slezské univerzity. Na své výzkumy o Židech na Frýdecku a Místecku navázal Daniel Baránek z UK referátem o formování židovských náboženských spolků, stavbě synagogy, školy... Radek Lipovski z FF Ostravské univerzity téměř detektivní terminologií popsal těžkosti kolem úředního povolení modliteb s Tórou v Koloredově u Místku na přelomu 18.–19. stol. Libuše Křenková předvedla pátrání po Tóře vlastněné kdysi židovskou obcí v Lipníku n. Bečvou, která se dostala do domova židovských důchodců v Pensylvánii. Nabitý den zakončil Petr Pálka doplněním historie kroměřížských Židů v letech 1938–1939 o nová zjištění: Sbirka na Jubilejní fond pro obranu státu pořádaná žno, bojkot prodeje německých výrobků židovskými obchodníky v létě 1938, kladný postoj místních profašistických novin k „naším Židům“ apod.

Na konferenci byl také představen 17. svazek ediční řady *Židé a Morava*, kniha statí z konference konané v muzeu v roce 2010, která vyšla za finančního přispění Nadačního fondu obětím holocaustu (NFOH).

PETR PÁLKA

PŘÍBĚH FOTOGRAFA

Výstava životního díla Jana Reicha na Pražském hradě

Necelé tři roky po úmrtí fotografa Jana Reicha (1942–2009) máme možnost – díky

mi knihami a dalšími artefakty, které se autora a jeho tvorby či života týkají.

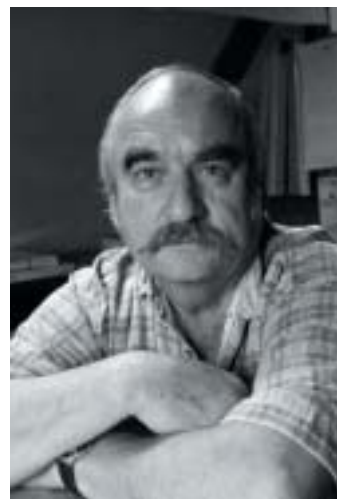

Říp. Z cyklu *Bohemia*, 1996.

jeho ženě Janě Reichové a správě Pražského hradu – navštívit rozsáhlou retrospektivní výstavu tohoto významného umělce, která zahrnuje prakticky celé jeho dílo ve všech podstatných obdobích i tématech.

Jsou zde zastoupeny všechny důležité fotografické soubory: *Cirkus a Slovensko* z let 1964–1965; během studia na FAMU vzniklé *Znaky kraje*, zachycující podobu a atmosféru Sudet šedesátých let; *Paříž*, nafotogra-

zornost soustřeďuje na krajinu a Prahu: vznikají cykly *Praha, Vltava a Praha, Bohemia* a množství snímků, věnovaných Sedlčansku, kde od roku 1980 převážně žil i pracoval. Dokladem toho je i cyklus *Dům v krajině*, který je intimním dokladem jeho vztahu k rodině, krajině i jejím obyvatelům. I poslední a bohužel neuzavřený cyklus *Zátiší*, založený na zrcadlení a světelných kontrastech a otevírající novou a překvapivou cestu další tvorbě, vznikl zde.

Jan Reich. Foto Karel Cudlín, 2008.

Většina snímků je pořízena dřevěnými velkoformátovými fotoaparáty, které Jan Reich získal z pozůstalosti Josefa Sudka. Není to náhoda, protože vlastně jediný navázal na dílo tohoto velkého českého fotografa, poučil se na něm, přitom však zůstal originální a svůj.

Tramvaj č. 23. Z cyklu *Mizející Praha*, 1974.

V Tereziánském křídle Starého královského paláce je ve dvou podlažích nainstalováno 420 originálů černobílých fotografií spolu s doprovodnými fotografiemi, publikovaný-

Josef od koní. Z cyklu *Cirkus*, 1965.

fovaná během devítiměsíčního pobytu v roce 1969, i v sedmdesátých letech vzniklá *Mizející Praha*, zachycující pražskou periferii a současně svět Reichova dětství. Od konce sedmdesátých let se autorova po-

Výstava *Jan Reich, příběh fotografa narozeného v roce 1942 v Praze* je otevřena do 19. srpna 2012 denně od 10 do 18 hodin. Patří k tomu nejlepšímu, co můžeme v současné době v Praze vidět. **jd**

V LESE U TRŠIC

Osud rodiny Wolfových připomíná památník

V pondělí 2. dubna 2012 byl v lese nedaleko Tršic (okres Olomouc) odhalen kamenný památník, který připomíná osudy židovské rodiny Wolfových z Olomouce, která se zde skrývala za druhé světové války, a oceňuje tršické občany, kteří Wolfovy podporovali a zásobovali.

OTTŮV DENÍK

Wolfovi (manželé Bertold a Růžena, děti Otto a Felicitas) se rozhodli odejít do ilegality v létě roku 1942. Vyhnuhli se tak deportaci členů olomoucké židovské komunity do nacistických koncentračních táborů, která započala v červnu 1942. V lesním úkrytu nedaleko Tršic a v rodinných domech tršických a zákřovských občanů se ukrývali až do dubna 1945. Dne 18. dubna 1945 byli zadrženi při razii v Zákřově příslušníky protipartyzánského kozáckého praporu. Zatímco oba manželé a dceru Felicitas nacistické bezpečnostní složky propustily, tehdy sedmnáctiletý Otto

Památník. Foto: Petr Papoušek.

Wolf byl společně s osmnácti zákřovskými muži bestiálně mučen a posléze 20. dubna 1945 zastřelen v lese u osady Kyjanice.

Otto Wolf si psal deník, ve kterém podrobně zaznamenával peripetie a každodenní starosti života v úkrytu; po jeho smrti zapsala poslední záznamy do deníku Felicitas. Deník je pozoruhodným dokumentem, protějškem slavného deníku Anny Frankové. Jeho originál je uložen v Muzeu holokaustu ve Washingtonu, v knižní (poněkud zkrácené) podobě se dočkal již dvou vydání (v r. 1997 a 2011 v pražském nakladatelství Sefer); velkou zásluhu na tom mají olomoucký germanista profesor Ludvík Václavek a Felicitas Wolfová, která žije v USA.

Násilná smrt Otty nebyla jedinou tragédií, která postihla manželé Wolfovy v letech druhé světové války. Jejich nejstarší potomek, Kurt Wolf, uprchl na počátku druhé světové války do Sovětského svazu, kde se stal příslušníkem československého vojenského praporu. Jako nedostudovaný lékař odmítl působit ve zdravotní službě a byl zařazen do bojové sestavy této jednotky. V bojích u Sokolova (8.–9. března 1943) byl smrtelně zraněn. Podle svědectví jeho spolubojovníka a blízkého přítele Alexandra Beera ukončil svůj život výstře-

lem z vlastní zbraně, když se nezdařil jeho transport do zázemí.

PAMÁTNÍK

Autorem památníku v Tršicích je architekt Jaroslav Nováček, jeho vypracování a usazení financovala sbírka organizovaná studenty ze Spojených států, kteří se seskupili kolem programu The Holocaust Study Tour. Tito studenti v čele s vedoucí programu Colleen Tambusciovou navštívili v roce 2008 Židovskou obec Olomouc, kde se seznámili s příběhem rodiny Wolfových, rozhodli se poznat místo, kde se za války skrývala, a vypravili se do Tršic. Zde se společně se zdejší starostkou Leonou Stejskalovou rozhodli, že je třeba fascinující příběh Wolfových připomínat budoucím generacím.

Odhalení pamětního kamene organizovala společně se starostkou Tršic Židovská obec Olomouc a její předseda Petr Papoušek; pietního shromáždění se zúčastnili hejtman Olomouckého kraje a člen Senátu ČR Martin Tesařík a poslanec Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR Roman Vaňa. Kromě mnohých občanů Tršic byla při odhalení pamětního kamene přítomna dcera Felicitas Wolfové Eva Vavrečková (která se po r. 1989 vrátila do Čech), prof. Ludvík Václavek a zámožská výprava dvaceti amerických studentů v čele s Colleen Tambusciovou.

Přítomni byli také skauti, kteří přišli na místo úkrytu Wolfových již předvečer odhalení pomníku a pod celtou zde přespalí. K místu si našli vztah: jejich vedoucí Jan Pečinka jim totiž na skautském táboře v srpnu 2011 na Slezské Hartě četl u ohně úryvky z *Deníku Otty Wolfa* a povídal si s nimi o rodinné historii Wolfů. Na podzim pak skauti vyřezali křoviny v okolí místa úkrytu.

Za zmínku stojí, že Tršice i olomoucká židovská obec hodlají v nadcházejícím období prohloubit připomínku událostí v obci a jejím okolí na sklonku druhé světové války. Ve spolupráci s občanským sdružením Iniciativa pro podporu vypálených obcí se připravuje expozice, která bude umístěna v tršické tvrzi.

(Psáno pro *Rch a měsíčník Židovské obce Olomouc* Chajejnu; redakčně kráceno.)

PAVEL URBÁŠEK

CÍRKEVNÍ RESTITUCE

(dokončení ze st. 3)

hledně zpracována na stránkách ministerstva kultury. Najdeme zde fundovaný přehled, týkající se historie majetkového vyrovnání, vlastnického práva, rozsahu původního církevního majetku, jeho ocenění, problematiky rozhodného období, tedy hranice roku 1948, nebo možností financování církvi a náboženských společností z náboženského fondu, tak jak to navrhuje parlamentní opozice. Žofinského fóra se mimochodem účastnil i Jiří Dienstbier ml., který představil některé názory a návrhy sociální demokracie. Přesto, že s ním většina vystupujících nesouhlasila, zaznamenali mnozí určitý posun v nahlížení celé problematiky ze strany opozice. Na rozdíl od dříve prezentovaných názorů nepůjde snad tolik o smysl či formy modelu navrhaného zákona, ale spíše o jeho parametry a výpočty navrhaných částek, určených k finanční kompenzaci církvím a náboženským společnostem. Opozice si také nejspíše uvědomuje nutnost rychlého přijetí právní úpravy vzhledem k tomu, že podle dnešní legislativy bude muset stát v příštích dvou letech rozšířit počet církví, kterým mj. financuje platy duchovních, o dalších devět.

MRTVÍ DISIDENTI

Federace židovských obcí, jako jeden ze 17 registrovaných subjektů, je součástí navrhované úpravy celého komplexu vztahů církvi a náboženských společností, který by měl začít platit poté, co bude návrh zákona přijat. Pokud k tomu dojde, může FŽO uzavřít vleklou kapitolu restitucí bývalého majetku židovských náboženských obcí a dalších právnických osob, sloužících před druhou světovou válkou k podpoře a rozvoji židovské komunity, který nebyl doposud státem vrácen. Pokud se tak nestane, čeká nás přinejmenším další kolo vyjednávání. Ve hře může být i případné podávání žalob a složitý a dlouhodobý proces, který jistě na popularitě všech církví a náboženských společností nepřidá. Jedno pozitivum se ale tvoří již nyní – je to vztah mezi katolickou církví, ostatními křesťanskými církvemi a židovskou komunitou, jak o něm mluvil kardinál Dominik Duka. A nepůjde jen o tzv. mezináboženský dialog, který u nás bez valného zájmu široké veřejnosti probíhá již delší dobu. Půjde o opravdovou spolupráci v mnoha oblastech, od vzdělávací, sociální a dobročinné práce až po společná zamyšlení nad etickými otázkami. Koneckonců už dnes nás znepokojují a pohoršují stejné věci. Naposledy to byla třeba masivní reklamní kampaň na vystavené mrtvolky údajně čínských disidentů. **TOMÁŠ KRAUS**

Kalendárium

Zdalo by se, že získat sošku Oscara, tedy cenu Americké filmové akademie, je spolehlivou zárukou slávy, zvláště když tu sošku člověk dostane dvakrát, když se navíc narodil v malé středoevropské zemi a ještě navíc ani ne v Praze. A přece jen málokdo v jeho rodné zemi zná brněnského rodáka, hudebního skladatele, dirigenta a pedagoga **ERICHA WOLFGANGA KORNGOLDA**. Narodil se před **115 lety, 29. 5. 1897**, jeho dědeček přišel na Moravu z Haliče a živil rodinu výrobou likérů, otec byl hudebním kritikem v brněnském týdeníku *Wochenblatt* a později, když se rodina přestěhovala do Vídně, ve slavném *Die Neue Freie Presse*. Erich Wolfgang byl zázračné dítě a jeho kariéra skladatele začala brzy: v jedenácti složil své první jevištní dílo, pantomimu *Sněhulák*, které v instrumentaci jeho učitele Alexandera Zemlinského nastudoval s úspěchem dvorní balet v roce 1910. O 15 let později Korngold dostává Cenu města Vídně, je uznáván jako autor několika oper a dalších děl, diriguje ve vídeňské Dvorní opeře, je profesorem na Státní akademii apod.

V roce 1934 odchází do USA, kde se stal průkopníkem scénické hudby, ve spolupráci se studiem Warner Brothers vytvořil 17 kompozic pro filmy: za dvě z nich (pro filmy *Anthony Adverse* v roce 1936 a *Dobrodružství Robina Hooda* v roce 1938) získal zmíněné sošky Oscara. Po válce Korngolda sice řada světových scén připomněla inscenací jeho oper a autor se pokusil vrátit ke klasické hudbě a na evropská koncertní pódia, návrat do Evropy se mu však nepodařil: vytratil se už příliš z povědomí publika. Vrátil se zklamán do USA a brzy nato zemřel: 29. 11. tomu bude **55 let**, co podlehl v Hollywoodu mozkové mrtvici.

V poslední době se Korngoldovo dílo začíná znovu objevovat na repertoáru operních domů a koncertních sálů, na skladatele si vzpomnělo i Brno: před deseti lety byla na jeho rodném domě (Koliště 1) odhalena pamětní deska, pod názvem *Hudební dny E. W. K.* proběhl už druhý festival jeho hudby, podrobný životopis (z něhož tu čerpáme) umístila na svůj web Židovská obec Brno.

V emigraci předčasně zemřel také básník, překladatel a publicista **OTTO PICK**. Narodil se v Praze před **125 lety, 22. 5.**

1887. Původním zaměstnáním bankovní úředník patřil ke generaci, která se rozhodla rozbít bludný kruh nedorozumění mezi Čechy a Němci a snažila se zprostředkovávat vzájemné poznání české a německé kultury. (Podle Maxe Broda patřil právě Otto Pick „k prvním osobnostem, které navazovaly spojení mezi německou a českou oblastí“.) Jako program byla tato snaha poprvé formulována v Pickově stati „České básnické umění“ v rubrice „Nová česká literatura“ v pražském německém časopisu *Herder-Blätter*, který Pick vydával v letech 1911–1912 spolu s Willym Hassem (1891 Praha–1973 Hamburk).

Pick je autorem čtyř básnických sbírek a prózy (*Die Probe / Zkouška*, 1913), v letech 1921–1938 přispíval pravidelně divadelními kritikami a fejetony do deníku *Prager Presse*, v němž se sešla řada vynikajících publicistů, kteří měli stejně blízko k němčině i češtině. Do němčiny přeložil díla Otokara Březiny, Fráni Šrámka, Karla Tomana, bratří Čapků, Františka Langra aj.; měl velkou zásluhu na tom, že jména posledně tří jmenovaných autorů byla krátce po 1. světové válce známa v Evropě. Zemřel v Londýně 25. 10. 1940, několik měsíců poté, co ho ranila mrtvice po zprávě o německém záboru Belgie.

Z dalších osobností, které mají výročí v květnu, připomínáme alespoň tři. Vnuk rabiho Jechezkela Landaua, syn Jisraela Landaua, nakladatel a první Žid mezi pražskými radními **MOSES LANDAU** (28. 12. 1788 Praha–4. 5. 1852 Praha) – **160 let**. Ekonom a jedna z obětí procesu s tzv. protistátním centrem v čele s Rudolfem Slánským (z něhož před 60 lety vyvázl „jen“ s doživotím) **EVŽEN LÖBL** (14. 5. 1907 Holíč–1987 New York) – **105 let a 25 let**. Přívrženec německé asimilace Židů v českých zemích, spisovatel, který objevil pro německou literaturu téma současného ghetta **LEOPOLD KOMPERT** (15. 5. 1822 Mnichovo Hradiště–23. 11. 1888 Vídeň) – **190 let**.

PĚT KNIH MOJŽÍŠOVÝCH

(dokončení ze str. 7)

Sidur je v podstatě přeložený, ale mezitím vznikl jiný hebrejsko-český sidur, který vyšel v jiném nakladatelství. To nás, totiž nakladatelství Sefer, předešlo. Přesto jsme se se Seferem domluvili, že by měl vyjít i můj překlad.

A co další texty k bohoslužbě? Roku 1996 vyšla v Seferu ve vašem převodu pesachová Hagada. Nepustíte se i do překladu modlitebních knih pro svátky?

Machzor pro Nový rok, Roš ha-šana, jsem přeložil. Jako pracovní překlad ve dvou dílech se už léta používá v synagoze. Jenže to samé nakladatelství, co vydalo česko-hebrejský sidur, vydalo i svůj machzor na Roš hašana. Takže je otázka, zda teď tisknout můj machzor. Škoda, že dva dělají totéž a vzájemně o sobě nevědí.

Letos v srpnu vám bude 70 let. Nepřítahuje vás překládání víc než rozhodovat všechny drobnosti běžného chodu rabiátu? Jaké máte vlastně plány?

Nemám zvláštní plány. Říkal jsem si, že by se dal udělat překlad *megilot*, pěti svátečních svitků. To bych dělal rád a leccos bych se přitom naučil. Moc rád bych se pustil do *Koheleta* (Kazatele), i když i to by bylo těžké. Práce je prostě spousta.

A dá se takové intenzivní překládání spojit s prací pražského a zemského rabína? Člověk má přece jen určitý čas.

Postupně už nějakou dobu zapojuji do řady povinností jiné lidi a koneckonců: rabinát bude muset časem působit beze mě.

Uvažujete tedy o předání některých rabínských pravomocí? O předání funkce pražského rabína?

Ano. Mám svou představu, jak by se věci měly vyvíjet, ale i kdyby tomu tak nebylo, nedá se nic dělat. Nezbyvá než věřit, že všechno bude dobré. **LEO PAVLÁT**

CHAMIŠA CHUMŠEJ TORA PĚT KNIH MOJŽÍŠOVÝCH

Paralelní hebrejský a český text.

Z hebrejštiny přeložil

vrchní pražský a zemský rabín
Efraim Sidon.

Vydalo nakladatelství SEFER
v roce 2012.

Pevná vazba, počet stran 1200.

Doporučená cena 890 Kč.

Cena v redakci
a pro hromadné objednávky ŽO
700 Kč.

E. W. Korngold. Foto archiv.

IZRAEL: Günter Grass nežádoucí

Na Západě je Izrael často pokládán za agresora, původce válek a utlačovatele Palestinců – prostě za stát, který si zaslouží zdvižený ukazovák, a kdyby nebylo tragédie Židů v Evropě, zasloužil by si i více. Tento postoj se v posledních letech přesunuje od tradičních antisemitů k levicově liberálnímu proudu, který se ohání solidaritou s utlačovanými a bojem proti agresivitě. Jinými slovy: paušální kritika Izraele není nová, už se stala součástí progresivních společenských elit Západu, zejména západní Evropy. Jenže když ji jako básně v próze publikuje Günter Grass, to je liga, která vyvolá třeskutou debatu. A tak tomu bylo po 4. dubnu.

Čtyřiaosmdesátiletý Grass je přes svou minulost vojáka třetí říše a příslušníka Zbraní SS (k tomu se ovšem přiznal až s šedesátiletým zpožděním) humanistickým spisovatelem, jenž ve svých románech předal několika generacím Evropanů zážitek totality. Nositel Nobelovy ceny má svou váhu. Když ale v básni „Co musí být řečeno“, otištěné v předních novinách Německa, Itálie, Španělska a USA, napíše, že „atomová mocnost Izrael ohrožuje beztak křehký světový mír“ a její útok na jaderná zařízení Íránu „by mohl vyhladit íránský lid“,

je to počín nové údernosti i kvality. Je to rána dost velká na to, aby nějaký ten týden rezonovala Německem, Izraelem i světem.

Je to rána hlavně v Německu, jež má vůči Židům i židovskému státu historický závazek. Když byla kancléřka Angela Merkelová před čtyřmi lety v Jeruzalémě, v Knesetu prohlásila, že bezpečnost Izraele je součástí státního zájmu Německa. Ten bod se objevil i ve volebním programu CDU. Nyní však nobelista a jeden z morálních pilířů německé společnosti Grass takový závazek zpochybňuje. Vyčítá židovskému státu jeho jaderný potenciál, hází Izrael do jednoho pytle s Íránem a kritizuje dodávky německých ponorek Izraeli.

V Německu se strhla lavina reakcí, převážně kritických ke Grassovi. Věnujme se však reakcím v Izraeli, zemi, jejíž ministr vnitra vyhlásil Grasse nežádoucí osobou.

KRITICKÝ HLAS Z NĚMECKA

Redakční úvodník listu *Jerusalem Post* vychází ze zvláštního charakteru izraelsko-německých vztahů. Židé nikdy – bez ohledu

na reparace – neodpustí Německu holokaust. Přitom Německo se zásadně změnilo, Izrael ho pokládá za nejspolehlivější oporu v západním světě hned po Americe a samu Merkelovou za nejvíce proizraelského německého lídra. Z tohoto rozporu vzešla poněkud zvláštní dynamika.

Pro Němce coby spojence a přátele Izraele je legitimní konstruktivně kritizovat tu či onu izraelskou politiku. Jenže pro Izraelce není z pochopitelných důvodů snadné tu kritiku přijímat. Vždyť přichází ze země, která více než jiné historicky přispěla k tomu, že Židé se přestali spoléhat na dobrou vůli hostitelských zemí a spolé-

Grass dosud mlčel proto, aby nebyl označen za antisemitu. Foto archiv.

hají se na suverenitu ve svém státě a na svá vlastní rozhodnutí. Právě to ovšem Günter Grass zpochybňuje – a navíc překrucuje premisy i fakta.

Grass předkládá světu, že Izrael – nikoli fanatičtí ajatolláhové v Íránu – „ohrožuje beztak křehký světový mír“ a že první úder Izraele „by mohl vyhladit íránský lid“. Přitom sám Grass musí vědět, že Izrael – i kdyby na jaderná zařízení v Íránu skutečně vojensky zaútočil – by použil konvenční zbraně. Vždyť po jaderném arzenálu nesáhl ani za jomkipurové války v roce 1973, kdy premiérka Golda Meirová byla přesvědčena, že společný útok arabských armád by Izrael zničil, a kdy ministr obrany Moše Dajan varoval před „zkázou třetího Chrámu“.

Grass podle svých slov dosud mlčel proto, aby nebyl označen za antisemitu. Ale co jiného říci o muži, píše *Jerusalem Post*, jenž ignoruje íránskou smrtící kombinaci popírání holokaustu a podpory protiizraelského teroru a namísto toho se soustředí na jaderné kapacity Izraele? Skutečně si

myslí, že právě on, čtyřiaosmdesátiletý Němec a bývalý příslušník Zbraní SS, má Izraeli doporučovat způsob sebeobrany? Židé mají neblahé zkušenosti se situacemi, kdy nechali svou obranu na těch, kteří měli potřebné kapacity, ale rozhodli se je nepoužít.

JDE O MORÁLNÍ BEZPEČNOST

Širší pohled nabízí komentátor Ari Šavit na stránkách listu *Ha'arec*. Vychází z toho, že Grassův text podrobuje zkoušce „nás všechny“. Neobsahuje antisemitismus starého ražení ani goebbelsovskou propagandu. Ale ten propletenec skrývá tři důležité výroky. Zaprvé: Už nejsem ochoten potlačovat své zklamání z Izraele svou hitlerovskou minulostí. Zadruhé: Myslím,

že izraelská jaderná kapacita ohrožuje světový mír. Zatřetí: Skutečnost, že můj národ v roce 1942 vraždil Židy, neopravňuje Židy v roce 2012 k tomu, aby měli jaderné zbraně.

Grass s citlivým instinktem velkého spisovatele reflektuje myšlenku, jež se šíří ve sklepích nového Německa, nové Evropy a nové levice. Podle ní není agresorem Írán, ale Izrael. Hlavním zločinem proti lidskosti není to, co Hitler učinil Židům, ale to, co mohou Židé učinit Íráncům. Židům by tedy ve jménu holokaustu měly být odeprény jaderné kapacity –

právě aby jim neumožnily způsobit další holokaust.

Grassova výzva působí takto: Nebezpečím nejsou jaderné bomby USA, Ruska, Británie, Francie, Číny, Indie a Pákistánu. Není jím ani atomová bomba Íránu. Ale náš svět by mohl skutečně zničit jaderné zbraně Izraele. Ano, to, co Grassovi, „morálnímu guru z Lübecku“, nedá spát, je schopnost Židů bránit se a odvrátit vlastní zničení.

Grassova výzva je podle Šavita opravdu vážná. Obsahuje pokus o ukončení pozitivní diskriminace (přesněji podpurné akce, *affirmative action*), kterou židovský národ požíval po roce 1945, a to na ochranu svých životů. Obsahuje i snahu odepřít Izraeli morální bezpečnostní síť, na kterou spoléhá síť bezpečnosti strategické. Není to tradiční útok na okupaci a židovské osady, ale na Dimonu, píše Šavit. Guru evropské levice chce odepřít Izraeli právě ten prostředek odstrašení, o který židovský stát opírá svou bezpečnost.

ZBYNĚK PETRÁČEK

ANDĚL V HLAVĚ ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Klatovský deník (24. 4.) pod titulkem „Podmokly mají bohatou historii“ připomněl i místní čtvrť, obývanou Židy od 16. do počátku 20. století, které se „dodnes říká Židovna“. ■ „Před válkou žily v metropoli desetitisíce Židů. Po ní jen zlomek. Praha má však stále několik židovských památek, které uchvacují svou zdobností,“ píše se v článku MfD (24. 4.) o akcích, které mají do židovských památek nalákat Pražany. ■ Plzeňský deník (21. 4.) oznámil, že nahlédnout do interiérů čtyř bytů, které v Plzni vytvořil architekt Adolf Loos, je možné dvakrát za rok. ■ Pod titulkem „Řízná a chytrá židovina“ recenzoval týdeník Instinkt (29. 3.) knihu kanadského spisovatele Mordecaie Richlera *Barneyho verze*. ■ Právo (30. 3.) zaznamenalo, že se kardinál Duka omluvil protestantům a Židům za to, že k nim katolická církev nebyla vždy spravedlivá. ■ Česká média se se všemi pro a proti zabývala protiizraelskou básní německého prozaika Güntera Grasse. ■ Recenzi knihy historičky Heleny Petrův *Zákonně bezpráví* přinesl server iHNed.cz (22. 4.). ■ Česká média publikovala několik nekrologů na slovenského historika a disidenta Jána Mlynárika; server Česká pozice (31. 3.) připomněl i jeho kontroverzní *Dějiny Židů na Slovensku* (Praha 2005). ■ „Podle legendy přišli Židé do Polska poté, co se Bůh nemohl už dívat na jejich utrpení, a tak když bloudili mnoho generací po různých cestách, poslal jim z nebe lístek s nápisem: Po-lin. Jděte do Polska.“ Tak začíná článek Lidových novin (23. 4.) referující o tom, že rok 2012 bude v pražském Židovském muzeu ve spolupráci s Polským institutem patřit polské židovské komunitě. „Představí se též vznikající Muzeum dějin polských Židů ve Varšavě. Polsko objevuje ztracený rozměr své kultury.“ ■ „Vězněm vlastní nenávisti“ nazývá recenziťka týdeníku Respekt (23. 4.) Louise-Ferdinanda Céline, jehož román *Féerie pro jindy* vyšel česky. „Autobiografické svědectví o ... nekontrolovaných emocích člověka, který není smířen se světem ani sám se sebou“ psal autor v roce 1946 v dánském vězení. ■ Pod titulkem „Bez Lustiga, ale přece s Lustigem“ referuje vasevec.cz (23. 4.) o projektu pražského Divadla pod Palmovkou, které chystá vlastní dramaturgizaci prózy Arnošta Lustiga *Modlitba pro Kateřinu Horowitzovou*. Inscenace se bude provozovat ve zvláštním vlaku, jehož součástí budou dva vagony toho typu, kterými putovaly židovské transporty z nádraží Praha-Bubny

do Terezína, třetí vagon bude zároveň divadelním jevištěm. Na nádraží Praha-Bubny bude premiéra, pak „Lustig Train“ projede s inscenací čtrnácti krajů a stanicemi v ČR, zastaví se ve Wannsee, odtud pak bude pokračovat trasou zlověstných transportů z Krakova do Osvětimi. ■ Média připomněla mezinárodní den vzpomínek na oběti holokaustu. Např. autor pořadu v ČRo (22. 4., internet) vylíčil podrobně osud Židů na Slovensku, včetně jeho současné reflexe ve Slovenské republice; jako další téma zmínil neznámé tsunami v Severním moři v roce 1858 a londýnskou výstavu „prvního mistrovského“ Tizianova díla *Útěk do Egypta*. ■ „Zatím mám štěstí, že důchodový věk mohu prožívat v relativně dobré kondici a mám ještě chuť a sílu něco probádat,“ řekl mj. MfD (11. 4.) amatérský historik V. Bednář. „Například nyní hledám židovské kořeny dnešního papeže, které údajně sahají až na Moravu.“ ■ Nekrolog Mika Wallaceho (93), potomka židovských emigrantů z Ruska, legendárního amerického televizního komentátora z let 1968–2006, který se ve svých rozhovorech pohyboval „na hranici mezi sadismem a intelektuální zvědavostí“, přinesly LN (10. 4.). ■ Podle Havlíčkobrodského deníku (10. 4.) fotografa Eliška Blažková „vrací zaniklý život do třebíčské židovské čtvrti“. Svě snímky z izraelské ultraortodoxní komunity představí v Zadní synagoze. ■ Českolipský deník (12. 4.) zaznamenal, že putovní výstava *Zmizelí sousedé* dorazila do českolipské základní školy Špičák. Výstavu si prohlédli i „žáci z partnerské školy z Turecka“. ■ ČT 1 (13. 4.) infomovala o unikátní jihlavské výstavě nazvané *Zamlčená moderna*; 150 děl většinou „českých“ Němců a Židů z přelomu 19. a 20. století. ■ „Když Chagall maluje, nikdo neví, zda spí, či bdí. Určitě má někde v hlavě anděla,“ cituje v článku o madridské výstavě z malířova díla Sanguis (odborný a společenský časopis pro lékaře) Pabla Picassa. ■ Přerovský a hranický deník (21. 4.) informuje mj. o tom, že v Lipníku nad Bečvou bude v rámci vzpomínek na 70. výročí deportace místních Židů zpřístupněn židovský hřbitov a nově zrekonstruovaná bývalá synagoga. ■ Pátek LN (13. 4.) zaznamenal příběh Slováka a katolíka Michala Navrátila, který cestoval na Titaniku pod jménem Alois Hoffman; díky tomu byl považován za Žida a jako takový byl po katastrofě pochován na kanadském židovském hřbitově v Baron de Hirsch. (tp)

ŽIDOVSKÝ POLYHISTOR (II)

(dokončení ze str. 15)

Oproti tomu moudří Izraele, kteří jsou držiteli tradice z úst Mojžíše a ze Sinaje, kterou mu předal Hospodin, jsou jediní, kdo mohou poznat pravdu.“

Proto se také může Maharal (a potažmo Gans) s koperníkovskou astronomií tak snadno vyrovnat – je pro ně jen jedním z řady popisů světa. Löw uzavírá varováním: „Vykládají-li a podepírají-li slova nežidovských učenců to, co říkají naši moudří, takovou věc smíme převzít. Pokud však jsou jejich tvrzení v rozporu s tím, co říkají naši moudří, a proti tomu, co je v Tóře, pak ať nikdo v žádném případě takovou – třebaš sebemenší – věc nepřejímá.“

Odpor k nové vědě i na straně relativně otevřených rabínských učenců, jako byl Maharal, od počátku 17. století spíše rostl, nikoli bez přispění nově se prosazující luriánské kabaly, mystického učení, proudícího do židovské Evropy ze Safedu v zemi Izraele. Jak navíc upozornil André Neher, Davida Ganse a vydání *Sefer elim* dělí pouze necelá dvě desetiletí, během nichž se však Koperníkův spis *De revolutionibus orbium coelestium* (Oběhy nebeských sfér, Norimberk 1543) dostal roku 1616 na index zakázaných knih a téhož roku byl heliocentrický názor oficiálně zamítnut a označen za heretický v závěru první fáze vyšetřování Jašarova učitele Galileia Galileiho inkvizicí. Právě na tomto pozadí musíme hodnotit Jašarovy snahy o osvětu v židovské společnosti raně moderního Aškenázu.

TAALUMOT CHOCHMA – TAJEMSTVÍ MOUDROSTI

Zatímco texty shromážděné ve svazku *Sefer elim* jsou názorově i tematicky jednotné, další Jašarovi připsané texty, publikované roku 1630 v knize nazvané *Taalumot chochma*, jsou obtížněji zařaditelné. Vydavatelem svazku byl Jašarův žák Šmuel ben Jehuda Aškenazi, jenž do knihy zařadil texty různým způsobem se vážící k luriánské kabale – mystickému učení, jež od přelomu 16. a 17. století získávalo v židovské společnosti stále větší autoritu. Přesné určení Jašarova vztahu ke kabale, stejně jako k astrologii a dalším ezoterickým disciplínám je obtížné a přesahuje cíle tohoto článku. Další Jašarovy spisy existují v rukopisech a čekají na zpracování. Přesto i zde naznačené souvislosti dovolují označit Jašara za jednu z nejzajímavějších osobností židovského duchovního života přelomu 16. a 17. století.

PAVEL SLÁDEK

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18, Praha 1)

Káva o čtvrté

■ Do Kávy zavítá ve středu **16. května** v 15.00 vzácný host – **Jiří Suchý**. Přejde mezi nás již podruhé, a tak místo vzpomínání na zlatou éru šedesátých a sedmdesátých let budeme probírat současný Semafor a jeho protagonisty. Připravil a moderuje Honza Neubauer.

Podvečer Yvonne Přenosilové

■ Na úterý **22. května** v 15.00 přijala pozvání malířka, grafička a herečka Emma Srncová.

Dokument Pátá čtvrt'

■ ŽOP srdečně zve na uvedení dokumentu režiséra Josefa Čiřavského **Pátá čtvrt', zmizelé město pražské**, jenž zachycuje osudy bývalého ghetta v průběhu času. Hosté: Josef Čiřavský a David Jan Novotný, moderuje Fero Bányai. Projekce se koná **30. května** v 17.00 v sále ve 3. patře Židovské radnice.

ZAPOMENUTÉ ŽENY**V JERUZALÉMSKÉ SYNAGOZE**

■ V půli dubna byla v Jeruzalémské synagoze v Praze (Jeruzalémská ul. 7, Praha 1) zahájena výstava s názvem **Zapomenuté ženy – Švýcarská humanitární Dětská pomoc 1917–1948**. Připomíná dobrovolnou a obětavou činnost zdravotních sester, učitelek, sociálních pracovníků, žen s akademickým vzděláním i dam ze společnosti, díky jejichž pomoci mohlo ve Švýcarsku legálně či nelegálně přežít válku na 5000 židovských dětí (více viz *Rch* 2/2011). Většina z nich nakonec upadla v zapomnění.

Výstava je inspirována knihou *Zapomenuté ženy, humanitární Dětská pomoc a oficiální politika pro uprchlíky 1917–1948* autorky Heleny Kanyar-Beckerové, která se na výstavě kurátorsky podílela. Pořádají ji Židovská obec v Praze a Švýcarské velvyslanectví v ČR za finanční podpory VSJF – Švýcarského svazu Židovské pomoci v Curychu. Výstava je přístupna do **21. června**.

Současně je v synagoze přístupna stálá expozice o poválečné historii pražské židovské obce (viz *Rch* 11/2011). Synagoga je otevřena denně kromě sobot a židovských svátků od 11.00 do 17.00 hodin.

EPES RARES S IVANEM KLÍMOU

■ Bejt Simcha, komunita progresivního judaismu, si vás dovoluje pozvat na již 3. pořad *Epes rares*, který se koná **24. května** od 19.00 v Café Jericho (Opatovická 26, Praha 1). Jeho hlavním hostem bude spisovatel **Ivan Klíma**. Vstupné 50 Kč. Těšíme se na vás.

KULTURNÍ POŘADY

E. Srncová: Adam nechce jablko, má raději hrušku.

ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURU ŽM V PRAZE

(Maiselova 15, Praha 1, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 2. 5.: **Po-Lin. Sřípky paměti**. Další z pořadů v rámci Polské sezony v Židovském muzeu – projekce unikátního dokumentu režisérky Jolanty Dylewské představujícího ztracený svět haličských štetlů. Vstup volný.

■ 9. 5.: **Simon Wiesenthal – Skutečnost a legenda**. Setkání s izraelským novinářem a historikem Tomem Segevem, autorem nové biografie o známém „lovcí nacistů“, která právě vychází v českém překladu v nakladatelství Paseka. S autorem bude diskutovat historik Michal Frankl z ŽMP (pořad je s českým překladem).

■ **Nedělní program pro děti a jejich rodiče**: 13. 5. ve 14.00: **Lviček Arje slaví Šavuot**. Víte, co se slaví o „Svátku týdnů“ neboli Šavuot? Prohlídka: Španělská synagoga. Jednotné vstupné 50 Kč.

■ 14. 5.: **Sefardové ve světě**. Vernisáž výstavy o sefardských Židech a jejich poutích po evropském a africkém kontinentě, kterou představí Evropský sefardský institut za podpory belgického velvyslanectví v Praze. Výstava je netradičně zpracována prostřednictvím autentických pohlednic doplněných stručným textem. V OVK bude přístupna do konce června. Vstup volný.

■ 16.5.: **Sofiina volba po česku**. Stejnomený projekt publicistky a badatelky Vojenské historické ústavu v Praze Judity Matyášové mapuje osudy 150 židovských dětí z Československa, jejichž rodiče mohli do bezpečí poslat jen jednoho z potomků. Děti vycestovaly v říjnu 1939 do Dánska.

■ 21. 5.: **Spravedliví mezi národy**. Přednáška historika Tomana Broda, po níž následuje představení putovní výstavy s názvem *Člověkem v době nelidskosti* uvedené v rámci maďarského Roku Raoula Wallenberga.

■ 24. 5.: **Život po katastrofě II. – od 60. let po rok 1989**. Volné pokračování úspěšného

pořadu, které se zaměřuje na fungování židovských obcí v podmínkách komunistického režimu. S filmovým dokumentaristou Martinem Šmokem, kterému se na toto téma podařilo shromáždit unikátní vizuální materiál, bude o vývoji židovské obce diskutovat Petr Brod.

■ 30. 5.: **Judaismus očima židovských velikánů: Ba'al Šem Tov**. Přednáška Markéty Holubové z Ústavu židovských studií HTF UK. K přednášce budou na místě k dispozici studijní materiály.

ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURU ŽMP V BRNĚ

(tř. Kpt. Jaroše 3, Brno)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 4. 5.: **Předsudky vůči kresleným příběhům? aneb Komiks není žádná bublina!** – historie českého komiksu v přednášce Tomáše Prokūpka – vydavatele časopisu AARGH.

■ 10. května: **Ješajahu Leibowitz – Úvahy nad Tórou**. Leibowitzovu osobnost představí dr. Pavel Sládek z Filozofické fakulty UK, ukázky z knihy (vydané v nakladatelství p3k) přečte její překladatel, ředitel ŽMP dr. Leo Pavlát. Kniha bude na místě k prodeji.

■ 16. 5.: **Podvečer se spisovatelem Ivanem Krausem**. Autorské čtení, při kterém Ivan Kraus představí některé kapitoly ze svých knih *Číslo do nebe*, *Rodinný sjezd* a *Muž za vlastním rohem*. Následnou besedu s I. Krausem a jeho manželkou bude moderovat Erika Bezdíčková.

■ 20. 5. ve 14.30: **Jozue a bitva o Jericho** – dílna pro rodiče s dětmi.

■ 22. 5.: **Nekropole – místa nejen pro zemřelé**. Přednáška PhDr. Heleny Bretfeldové o historickém kontextu pohřbívání v různých kulturách a náboženstvích, o jejich pravidlech, v náznu i o symbolice znamenání na náhrobcích. Výstavu černobílých fotografií H. Bretfeldové si můžete prohlédnout po celý květen v sále OVK ŽMP.

■ 24. 5.: **Trochu košer o víně**. O výrobě košer vína budou vyprávět ing. Lubomír Dvořáček, Ph.D., a rabín Šlomo Kučera.

SYNAGOGA TURNOV

■ V neděli **13. května** v 17 hodin se uskuteční koncert violoncellistů Jiřího Hoška a Dominiky Weiss Hoškové, kteří zahrají skladby židovských autorů. Současně bude zahájena i první letošní výstava **Památky ztracených sousedů** zachycující „modelový“ osud židovské komunity v obci Častá na Slovensku.

■ Ve čtvrtek **24. května** v 17.00 přivítáme předsedu Mezinárodního křesťanského velvyslanectví Jeruzalém pana RNDr. M. Kalluse, který přednese přednášku **Hebrejské kořeny křesťanské víry**. Synagoga je otevřena denně kromě pondělí od 9 do 17 hodin.

VELETRH ČESKÝCH ŽIDOVSKÝCH ORGANIZACÍ

■ Česká unie židovské mládeže vás zve na akci **Židé sobě: veletrh českých židovských organizací**. Koná se v neděli **13. května** od 10 do 17 hodin v Lauderových školách (Belgická 25, Praha 2). Na veletrhu představí své aktivity všemožné židovské organizace, které fungují nejen v Praze, ale v celém Česku. Je zajištěn i hudební a jiný zábavný program, občerstvení, dětský koutek. Přijďte s námi strávit pěknou neděli, poučit se o možnostech, které vám český židovský život nabízí (a třeba jste o nich dosud nevěděli), ale také setkat se s přáteli, poznat nové, občerstvit se a pobavit!

Akce je otevřena pro širokou židovskou veřejnost, vstupné nebude vybíráno. Zájemci z řad organizací, skupin či aktivit, které se mají zájem na veletrhu představit, nechtě urychleně kontaktují Aleše Hanka na ales.hanek@gmail.com.

Děkujeme NFOH za příspěvek na organizaci veletrhu a Lauderovým školám za poskytnutí prostor. čuzm

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ Tradiční oslava Lag Ba-omer se uskuteční **10. 5.** od 15 hodin. Těšit se můžete na veselou party s bohatým programem na dvoře školy, k tanci zahraje kapela Fekete Seretlek.

■ K vydání je již téměř připravena kniha Kateřiny Steinové *Historie budovy Lauderových škol*, jejíž základ tvoří práce, s níž Kateřina vyhrála krajské kolo soutěže Středoškolská odborná činnost.

■ Studenti A. Kent, B. Schmidti (tercie) a M. Drda (9. ročník ZŠ) úspěšně reprezentovali školu v okresním kole Biologické olympiády kategorie C, která se uskutečnila 29. března. Věříme, že získali první cenné zkušenosti a zapojí se do studentského klání v této soutěži i v příštím školním roce.

■ První třída ZŠ je pro příští rok zcela naplněna a navzdory populačně slabým ročníkům podalo na Lauderovo gymnázium přihlášku více zájemců než v minulých letech (více info na www.lauder.cz). ip

VIKTORCUP PODESÁTÉ

■ V neděli 1. dubna se v režii sportovního klubu Hakoach uskutečnil jubilejní X. ročník VIKTORCUPU. Tento turnaj raketových sportů navštívilo téměř 50 lidí, z toho se aktivně zapojilo 40 sportovců z různých koutů České republiky. Účast nebyla věkově ani výkonnostně omezena, a proto nebyl problém vidět hrát jak 13letou začátečnici Noemi, tak 89letého bývalého profesionála Viktora. Nejoblíbenějším sportem byl stolní tenis, který měl dokonce dvě kate-

VÝZVY ZPRÁVY

INZERCE

gorie – muže a ženy; do mužské kategorie byly ovšem zařazeny 2 hráčky, které výkonnostně převyšovaly polovinu mužského osazenstva.

Rádi bychom touto cestou poděkovali všem maccabistům z Brna i z Karlových Varů, dále dvěma zástupcům ČUŽM, a zejména všem našim členům a přátelům naší komunity, kteří nezaváhali a přišli oslavit **Apríl sportem**.

Výsledky jednotlivých sportů: Badminton 1.: I. Hrubá + M. Pezl; 2.: E. Wichsová + A. Narwa; 3.: M. Klimentová + D. Braun a L. Kubišta + F. Wellemín. Stolní tenis (muži) 1.: Karin Taussig; 2.: Pavel Rubín; 3.: Eva Hrudová. Stolní tenis (ženy): 1.: J. Novotná; 2.: S. Nürenberg; 3.: C. Kodytková. Squash: 1.: M. Nerad; 2.: P. Kubištová; 3.: D. Braun.

Všem výhercům gratulujeme!

Pokud vás tato akce zaujala a rádi byste se zúčastnili dvou cyklovýletů, které v květnu a červnu organizujeme, neváhejte nás kontaktovat na info@hakoach.cz, případně přes Facebook (Hakoach Czech Republic), kde jsou vždy aktuální a konkrétní informace o jednotlivých akcích. kk

MACHOL ČECHIA 2012

■ Taneční skupina Besamim pořádá v termínu **4. až 8. července** seminář izraelských lidových tanců MACHOL Čechia. Semináře se každoročně účastní tanečníci z celé ČR a z několika dalších zemí. Je vhodný i pro úplné začátečníky. Více informací na stránkách www.besamim.cz. Kontakty: besamim@volny.cz a tel. 603 852 917. on

SŽOV

■ Sdružení židovských odbojářů a vojáků v Praze srdečně zve své členy a přátele na schůzku ve čtvrtek **10. května** v 10.00 do 3. patra radnice Židovské obce v Praze 1, Maiselova 18. Přivítáme mezi sebou zástupce izraelského velvyslanectví, který spolu s ing. Jiřím Bednářem připomene historii vzniku Státu Izrael a jeho současnost. jp

WIZO

■ Milé členky, naše květnová schůze se koná **23. 5.** od 15.00 v Maiselově ulici, výbor se sejde **16. 5.** v Jáchymově ulici. ek

KULTURNÍ TIPY NA KVĚTEN

■ **Janusz Korczak – život a dílo:** Letošní rok vyhlásil polský parlament Rokem Janusze Korczaka na paměť lékaře, spisovatele, průkopníka moderní pedagogiky a ideje dětských práv. Korczak založil a více než 30 let vedl sirotčinec pro židovské děti ve Varšavě, své svěřence neopustil ani ve varšavském ghettu a na poslední cestě do vyhlazovacího tábora v Treblince. Korczakovu osobnost a dílo představí Polský institut v Praze (Malé náměstí 1, Pha 1) **10. května**. Od 17.00 se bude promítat snímek Andrzeje Wajdy **Korczak**. Poté budou vyhlášeny výsledky výtvarné soutěže pro děti na téma Korczakův odkaz a proběhne vernisáž výstav, jež představí Korczakův život a myšlenky a díla polských výtvarníků, která jeho život inspiroval (potrvá do konce června).

■ **Mezinárodní knižní veletrh Svět knihy.** Letos zavítají do Průmyslového paláce v holešovickém Výstavišti například tito zajímaví autoři:

■ **Dne 18. 5.** se ve 12.00 v autorském sále představí izraelský prozaik, esejista a novinář **Meir Šalev**. Je autorem sedmi románů, píše též literaturu faktu, knížky pro děti a je známý jako autor sloupků ve víkendovém vydání novin *Jediot achronot*. V češtině mu vychází kniha *Ruský román*, v němž groteskně vážně zpodobnil družstevní vesnici v dobách před vznikem Izraelského státu.

■ Téhož dne, **18. 5.**, od 15.00 se v autorském sále setká s čtenáři spisovatelka a novinářka **Ruth Bondyová**, autorka monografie terezínského staršího Jakoba Edelsteina a knih *Víc štěstí než rozumu; Drobné útechy; Mezi námi řečeno; Rodinné dědictví; Boží hody* a *Potulné kořeny*.

■ Na veletrh přijede i legendární polská reportérka **Hanna Krallová**, která r. 1977 vydala knihu *Stihnout to před Pánem Bohem*, rozhovor s Markem Edelmanem, jedním z vůdců povstání ve varšavském ghettu (č. 1999). Český vyšší také knihy *Tanec na cizí veselce*, *To ty jsi Daniel* a povídkový soubor *Důkazy pro...* Setkání s H. Krallovou se koná **19. 5.** od 11.00 ve velkém sále Průmyslového paláce. Autogramiáda je téhož dne od 13.00 u stánku Polského institutu.

A. SCHNITZLER NA STRAHOVĚ

■ Ke 150. výročí autorova narození pořádají E. a Z. Brikiusovi další z „kulturních ekumen“ v Památníku písemnictví (**14. 5.** v 18. 00 hodin, sál Boženy Němcové).

POZVÁNKA NA PŘEDNÁŠKU

■ Spolek akademiků Židů vás zve na přednášku ing. Vladimíra Fialy *Od petrolejových lamp k radiopřijímačům bratrů Reinerových*. Přednáška se koná **17. května** v 18 hodin, Maiselova 18, 3. patro.

ŽNO BRATISLAVA

V **máji** blahoželáme: pani Gertrúda Bednárová – 96 rokov; pán Ing. Jozef Dukes – 60 rokov; pani Erika Fedorová – 88 rokov; pán Tomáš Janovic – 75 rokov; pani MUDr. Viera Kirilčuková – 80 rokov; pani Emília Klimová – 86 rokov; pani Anna Knežová-Schönbrunnová – 89 rokov; pán Ing. Pavel Kučera – 74 rokov; pani Augusta Lippová – 78 rokov; pani Mgr. Viera Mlynárová – 65 rokov; pán Ing. Richard Pagáč – 81 rokov; pani Ružena Reitmannová – 98 rokov; pán Tomáš Seidmann – 85 rokov; pán Ervín Schönhauser – 72 rokov; pani MUDr. Maja Šteruská – 79 rokov; pán JUDr. Ivan Šteruský – 50 rokov; pán Prof. MUDr. Pavel Traubner – 71 rokov, a pani Mária Žáková – 76 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

V **máji** blahoželáme našim členom: pani Viera Mláková, nar. 15.5. – 68 rokov, a pán Eduard Longauer, nar. 26.5. – 66 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO BRNO

V **květnu** oslaví své narozeniny: pani Ilsa Brodavková, nar. 20.5. – 82 let; pan Michael Felix, nar. 14.5. – 46 let; pani Eva Meistrová, nar. 18.5. – 85 let; pan Oldřich Redlich, nar. 4.5. – 61 let; pani Silvia Schullerová, nar. 6.5. – 62 let, a pan Pavel Winkler, nar. 23.5. – 66 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO DĚČÍN

V **květnu** oslaví narozeniny: pan Daniel Dvořák, nar. 25.5. – 39 let; pani Lea Messany Rochlitz, nar. 1.5. – 45 let; pani Hana Kosejková, nar. 15.5. – 26 let; pani Silva Novotná, nar. 19.5. – 88 let; pan Alexandr Postovit, nar. 30.5. – 41 let; pan Jiří Šetelík, nar. 21.5. – 33 let; pani PaedDr. Jarmila Šulcová, nar. 1.5. – 71 let, a pani Tereza Rajská, nar. 15.5. – 28 let. *Ad mea veesrim šana!*

KARLOVY VARY

V **květnu** oslavují: pan Jan Tichý, nar. 8.5. – 63 let; pan Petr Rubín, nar. 11.5. – 40 let, a pani MUDr. Hana Vlková, nar. 31.5. – 62 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

V **máji** oslavují: pán Martin Bittermann, nar. 2.5. – 97 rokov; pani Rozália Bittermannová, nar. 1.5. – 92 rokov; pani Ružena Adamcová, nar. 14.5. – 90 rokov; pán Imrich Skalína, nar. 3.5. – 88 rokov; pán MUDr. Arnošt Mersten, nar. 20.5. – 87 rokov; pani Viera Fígušová, nar. 2.5. – 85 rokov; pán Zoltán Breiner, nar. 22.5. – 80 rokov; pán Ing. Artúr Neumann, nar. 12.5. – 79 rokov; pani Klára Marksteinová, nar. 27.5. – 78 rokov; pani Melánia Neumannová, nar. 17.5. – 70 rokov; pani Agáta Winklerová, nar. 6.5. – 66 rokov; pani Eva Tkáčová, nar. 4.5. – 65 rokov; pán Ing. Dušan Rubovič, nar. 14.5. – 65 rokov; pán MUDr. Tomáš Teššer, nar. 14.5. – 65 rokov; pán MUDr. Ivan Kolín, nar. 16.5. – 65 rokov; pani MVDr. Magda Riemrová, nar.

**ZPRÁVY
Z OBCÍ**

24.5. – 65 rokov, a pani Eva Weiszová, nar. 15.5. – 64 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí:

S lítostou oznamujeme, že zomrela pani Pavla Steinerová (88 r.). Pohreb mala na košickom židovskom cintoríne 30. 3. 2012. *Zichrona livracha!*

ŽO LIBEREC

V **květnu** oslavují narozeniny: pani Raja Majerová, nar. 14.5. – 59 let, a pani Ludmila Špačková, nar. 24.5. – 55 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OLOMOUC

V **květnu** oslaví své životní jubileum: pani Diana Deutschová, nar. 23.5. – 70 let; pan Vasil Sadocha, nar. 26.5. – 40 let, a slečna Eva Votrubová, nar. 1.5. – 26 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **květnu** oslaví narozeniny: pani Milada Hlubíková, nar. 24.5. – 68 let; pani Ivana Koštejnová, nar. 16.5. – 58 let; pani Libuše Steinerová, nar. 9.5. – 87 let, a pani Irena Urbančíková, nar. 13.5. – 61 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V **květnu** oslaví narozeniny naši členové: pani Eva Štixová (předsedkyně ŽO Plzeň), nar. 13.5. – 71 let; pani Eleonora Kočandrová, nar. 14.5. – 82 let; pani Mgr. Věra Tydlitátová PhD., nar. 17.5. – 53 let; pani Alena Růžičková, nar. 18.5. – 64 let, a pan Ing. Richard Vogel, nar. 29.5. – 86 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **květnu** oslavují: pani Marianna Becková, nar. 17.5. – 92 let; pani Elena Borková, nar. 23.5. – 91 let; pani Helena Brázdová, nar. 9.5. – 75 let; pani Mája Dohnalová, nar. 5.5. – 84 let; pan Oskar Dub, nar. 9.5. – 88 let; pani Jana-Renée Friesová, nar. 26.5. – 85 let; pani Klára Gribanová, nar. 2.5. – 90 let; pani Louise Hermanová-Freundová, nar. 8.5. – 96 let; pani Eleonora Holešovská, nar. 11.5. – 89 let; pan Miroslav Horáček, nar. 20.5. – 90 let; pan Josef Hruška, nar. 27.5. – 83 let; pan Jiří Pavel Kafka, nar. 2.5. – 88 let; pan Tommy Karas, nar. 28.5. – 80 let; pani Hana Klusáková, nar. 10.5. – 86 let; pan Felix Kolmer, nar. 3.5. – 90 let; pan Arnošt Lederer, nar. 14.5. – 88 let; pani

Alenka Lehká, nar. 21.5. – 81 let; pani Dagmar Lieblová, nar. 19.5. – 83 let; pani Noemi Makovcová, nar. 5.5. – 83 let; pani Helena Maršíková, nar. 10.5. – 86 let; pani Lilla Neuwirthová, nar. 12.5. – 88 let; pan Oto Novotný, nar. 31.5. – 84 let; pan Hanuš Orlický, nar. 10.5. – 86 let; pani Lydia Pásková, nar. 10.5. – 91 let; pan Igor Petrák, nar. 29.5. – 83 let; pani Eva Pokorná, nar. 17.5. – 83 let; pan Erich Reich, nar. 29.5. – 88 let; pani Ludmila Rutarová, nar. 31.5. – 92 let; pan Ctibor Rybár, nar. 25.5. – 92 let; pani Věruška Solarová, nar. 29.5. – 85 let; pani Marta Strudlová, nar. 6.5. – 98 let; pani Eva Vinařová, nar. 20.5. – 80 let; pani Věra Vrbová, nar. 15.5. – 89 let; pani Jana Wolfová, nar. 10.5. – 86 let, a pani Markéta Zádorová, nar. 7.5. – 89 let. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí:

Dne 31. 3. 2012 zemřel ve věku 100 let pan Karel Holeš.

Dne 3. 4. 2012 zemřel ve věku 65 let pan Milan Kalina, dlouholetý a činorodý redaktor pražských *Obecních novin*. Se zesnulým jsme se rozloučili 17. 4. na Novém židovském hřbitově v Praze.

Dne 19. 3. 2012 zemřel ve věku 89 let pan Jindřich Heřkovič. *Zichrona livracha.*

ŽNO PREŠOV

V **máji** oslaví svoje narodeniny: pán Maximilián Kartín, nar. 18.4. – 87 rokov; pani Magdaléna Šagátová, nar. 24.4. – 80 rokov; pani MUDr. Katarína Hrehorčáková, nar. 17.4. – 70 rokov; pani Mgr. Danica Brendzová, nar. 6.4. – 58 rokov; pán Ing. Peter Šiovič, PhD, nar. 2.4. – 54 rokov; pán PaedDr. Ivan Uher, PhD., nar. 13.4. – 55 rokov; pán PhDr. Juraj Gutman, nar. 11.4. – 61 rokov, a pani Alžbeta Síváková, nar. 12.4. – 61 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí:

S hlbokým zármutkom oznamujeme, že 21. 3. 2012 zomrela jedna z našich najstarších členiek pani Gizela Goldová, rodená Rosenbergová, ktorá by sa bola v tomto roku dožila 90 rokov. Smutočný akt na židovskom cintoríne v Košiciach vykonal pán Peter Haber, kantor prešovskej synagogy. *Zichrona livracha.*

RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **máj** má narodeniny: pani MVDr. Anna Tömösváryová, nar. 24.5. – 64 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **květnu** oslaví narozeniny: pani Judita Augustová, nar. 25.5. – 64 let; pani Kateřina Kreisinger, nar. 16.5. – 46 let; pani Bina Herskovičová, nar. 28.5. – 88 let; pani Elfrieda Navrátilová, nar. 2.5. – 80 let, a pani Marta Krásová, nar. 8.5. – 26 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **dubnu** oslavila narozeniny pani Ing. Helena Kubartová, nikoliv Kubrová, jak jsme chybně uvedli. Za chybu se omlouváme. *Ad mea veesrim šana!*

POCHOD ŽIVÝCH POPĚTADVACÁTÉ

Pochod živých – tedy pochod mezi Osvětimi a Birkenau, dvěma částmi bývalého vyhlazovacího tábora, jímž si kromě čtení jmen na Jom ha-šoa připomínáme památku obětí nacistické genocidy Židů, se letos uskutečnil již popětadvacáté. Pochodu se zúčastnilo na deset tisíc mladých lidí (především z Izraele, USA a dalších 33 zemí). Do Polska dorazili také veteráni americké armády, kteří se podíleli na osvobození koncentračních táborů Dachau, Buchenwald, Gunkirchen a Mauthausen. Nejstarším z nich bylo 94 let.

DALŠÍ TŘI JMÉNA

Představitelé Centra Simona Wiesenthala oznámili, že na seznam nejhledanějších nacistických zločinců přibyla další tři jména: Vladimír Katriuk, velitel ukrajinské armádní jednotky, která hromadně zabíjela Židy v Bělorusku; Helmut Oberlander, člen einsatzgruppen na jižní Ukrajině a Krymu, a László Csizsik-Csatory, policejní velitel na jižním Slovensku okupovaném Maďary, který na jaře 1944 údajně sehrál klíčovou roli v deportaci 15 700 místních Židů do Osvětimi. Katriuk a Oberlander žijí v Kanadě (která jim již dříve odebrala a posléze navrátila občanství), Csatory v Kanadě žil, byl zbaven občanství a nyní pobývá v Maďarsku. Ředitel Centra S. W. Efraim Zuroff tvrdí, že má k dispozici nové důkazy o jejich vině, a žádá, aby případy byly znovu otevřeny a zločinci byli navzdory svému vysokému věku odsouzeni.

MÍSTO LUEGERA UNIVERSITÁTSRING

Jak uvádí Židovský tiskový servis (www.ztis.cz), po letech bouřlivých debat rozhodlo městské zastupitelstvo ve Vídni, že přejmenuje ulici nesoucí až dodnes jméno někdejšího primátora Karla Luegera, Dr. Karl-Lueger-Ring. Lueger stál v čele Vídň v letech 1897–1910 a město zmodernizoval, současně je ovšem považován za jednoho ze zakladatelů moderního antisemitismu. Jako starosta rovněž prosazoval rasistickou politiku vůči neněmeckým obyvatelům Rakouska-Uherska. Jeho protizidovské názory inspirovaly také Hitlera, jenž ve Vídni žil mezi lety 1907–1913 a Luegera velmi obdivoval. Proti přejmenování ulice na název Universitätsring, jenž odkazuje na zde sídlící hlavní budovu univerzity, se vyslovila pouze krajně pravicová Svobodná strana Rakouska. I po přejmenování zde však zůstane Luegerův pomník.

HLEDÁ SE NOVÝ VRCHNÍ RABÍN BRITÁNIE

Britští Židé již nemají vrchního rabína a dlouho ho ještě mít nebudou. Od chvíle, co odešel do důchodu dlouholetý ortodoxní rabín Jonathan Sacks, hledá se jeho náhradník – a zatím marně. Sílí hlasy, že funkce vrchního

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Šlomo Carlebach při koncertě, kol. 1980. Foto archiv.

rabína, jež byla zřízena za královny Viktorie, je již přežitá, neboť britští Židé už dávno nemají společný hlas. Zatímco v době vzniku tohoto postu bylo 85 procent britských Židů ortodoxních, dnes je židovská společnost rozmanitější. Z 300 tisíc britských Židů je členem některé z komunit zhruba 210 tisíc osob: z nich se 47 % hlásí k tradičním ortodoxním komunitám, 12 % k reformním, 4 % k liberálním, 4 % k ultraortodoxním (charedim), 2 % jsou Sefardi a 1 % konzervativní. Nejrychleji rostoucí skupinou s průměrně sedmi dětmi na rodinu jsou ultraortodoxní Židé. Zatímco podle ortodoxních a charedim je funkce vrchního rabína užitečná, aby bránila společné zájmy, reprezentanti liberálnějších směrů tvrdí, že jeden ortodoxní rabín nebude nikdy hájit zájmy skutečně všech Židů v zemi.

VETERÁN ŠALIT

Voják základní služby Gilad Šalit, jehož přes pět let, od června 2006 do října 2011, drželi v zajetí příslušníci Hamásu (viz *Rch* 11/2011), byl půl roku po svém propuštění uvolněn z izraelské armády. Byl uznán jako veterán neschopný vojenské služby a podrobuje se lékařské a psychologické péči.

ZEMŘEL RAYMOND AUBRAC

Dne 10. dubna zemřel ve Francii ve věku 97 let Raymond Aubrac, poslední velký vůdce hnutí odporu za druhé světové války. Narodil se v asimilované židovské rodině a roku

1940 založil na jihu Francie se svou manželkou a několika přáteli jednu z prvních buněk rezistence, Libération-Sud. Po téměř dvou letech činnosti byl zatčen, ale z vězení ho vysvobodilo komando, které vedla jeho žena. Manželům se pak podařilo uprchnout do Londýna, odkud až do konce války pokračovali v práci pro odboj.

I později a až do vysokého věku se politicky a společensky angažoval. O svých válečných zážitcích napsal několik knih, v nichž mj. varoval před nebezpečím komunismu. Hájil též ilegální přistěhoválce do Francie, neboť, jak poznamenal, sám dobře věděl, co to znamená žít „sans papiers“, bez dokladů.

ŠLOMO CARLEBACH V POLSKU

Americký židovský ortodoxní filmař s polskými kořeny Menachem Daum pracuje na snímku, který by zdokumentoval devítidenní koncertní turné, které na jaře roku 1989 podnikl v Polsku „zpívající rabín“ Šlomo Carlebach. Navštívil tehdy Varšavu, Krakov, Lodž a Bielsko-Bialou, vedl modlitby před davy lidí, z nichž většina nebyla židovského původu, a zpíval. Daum Carlebacha doprovázel a koncerty natáčel. Vzpomíná, kolik lidí Carlebacha všude vítalo a jak si rabín dokázal potrást rukou snad s každým, kdo na jeho koncert přišel. Carlebachovy koncerty se uskutečnily v hektické době, kdy v zemi panovalo nadšení ze zrušení výjimečného stavu a z toho, že polská vláda zahájila jednání se Solidaritou a bylo jasné, že konec komunismu v zemi je na spadnutí. „Ten film nedělam jen pro Carlebachovy fanoušky,“ řekl režisér. „Chtěl bych ukázat, jak reb Šlomo napomohl změnit polský pohled na Židy.“ Do Polska se Carlebach vrátil ještě roku 1992, aby zazpíval na židovském festivalu v Krakově. (am)

רוש חודש
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 218, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Media servis, s. r. o., Zákaznické centrum, Videňská 995/63, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: predplatne@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia, s. r. o. P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20.30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 2. 5. 2012. Cena 20 Kč (0,90 €)